

Projekt Brána do vesmíru

Hvězdárna Valašské Meziříčí, p. o.
Krajská hvezdáreň v Žiline

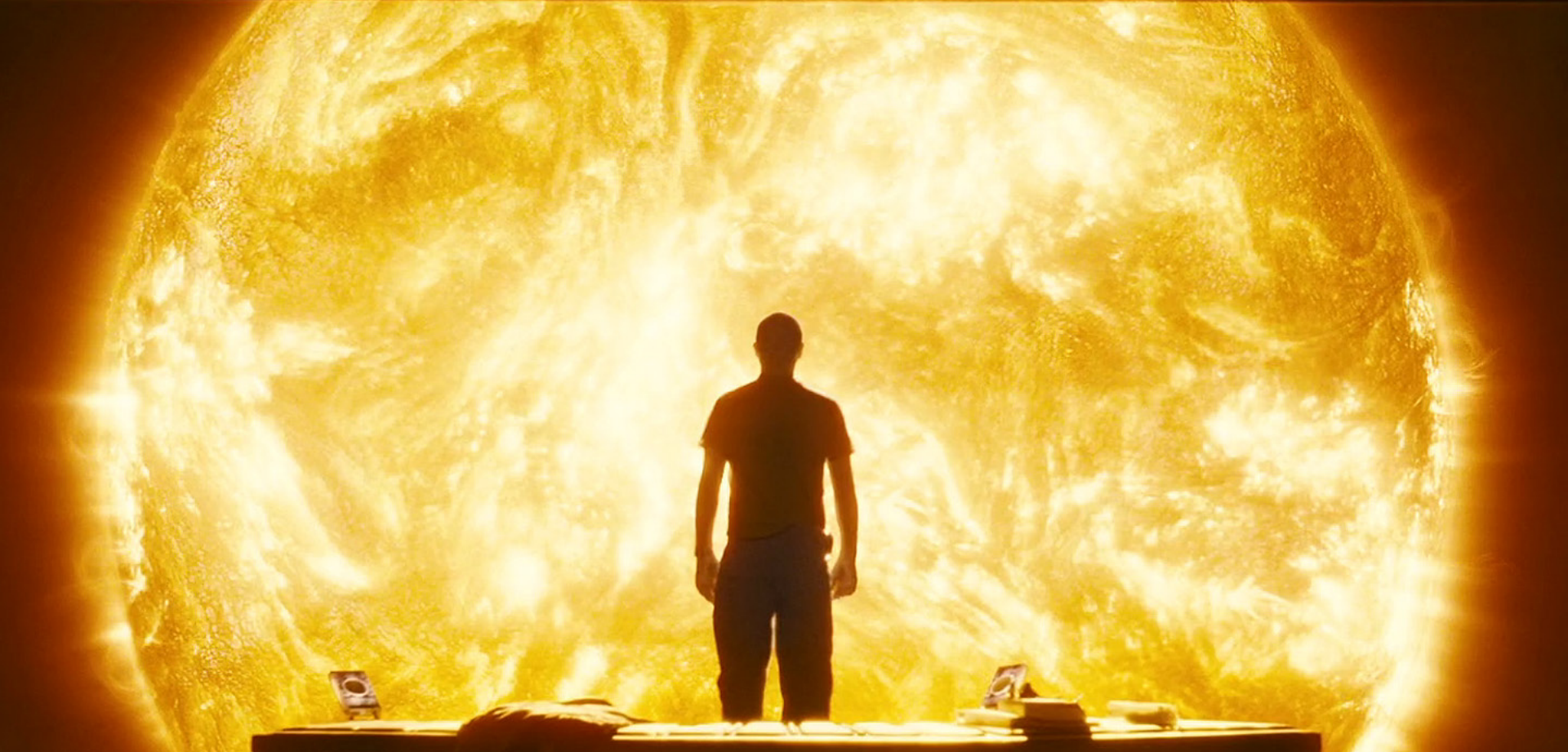
PROGRAM
CEZHRANIČNEJ
SPOLUPRÁCE
SLOVENSKÁ REPUBLIKA
ČESKÁ REPUBLIKA

EURÓPSKA ÚNIA
EURÓPSKY FOND
REGIONÁLNEHO ROZVOJA
SPOLOČNE BEZ HRANÍC

KRAJSKÁ
HVEZDAREŇ

Slnko ako inšpirácia a vzdelanie

Konferencia

„Nové vzdelávacie možnosti hvězdáren
a přeshraniční spolupráce“

Hvězdárna Valašské Meziříčí

23. – 24.5. 2014

Július Koza

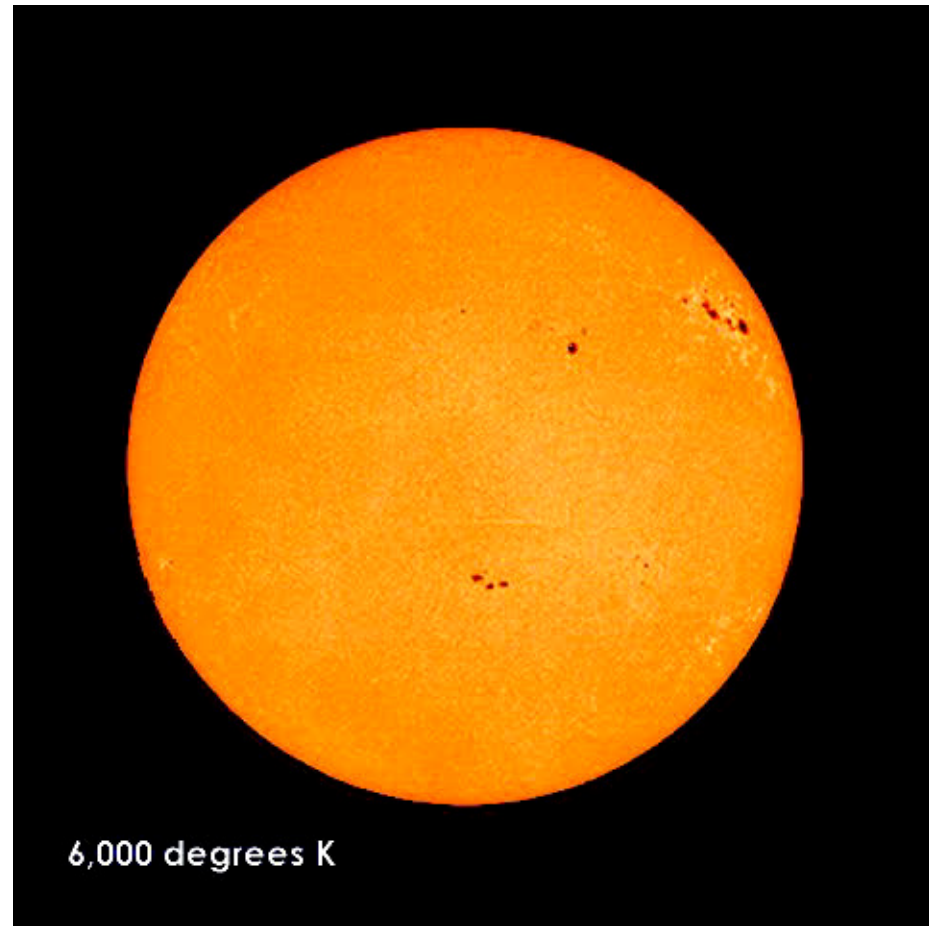
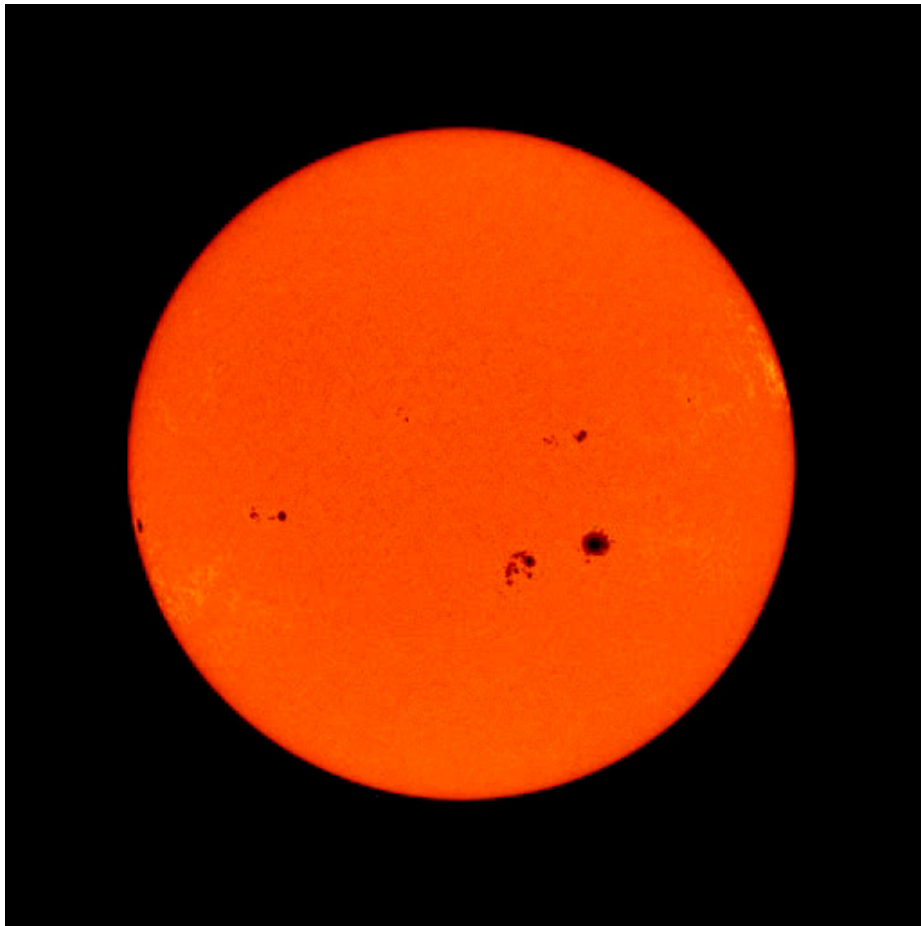
koza@astro.sk

Astronomický ústav
Slovenská akadémia vied
Tatranská Lomnica

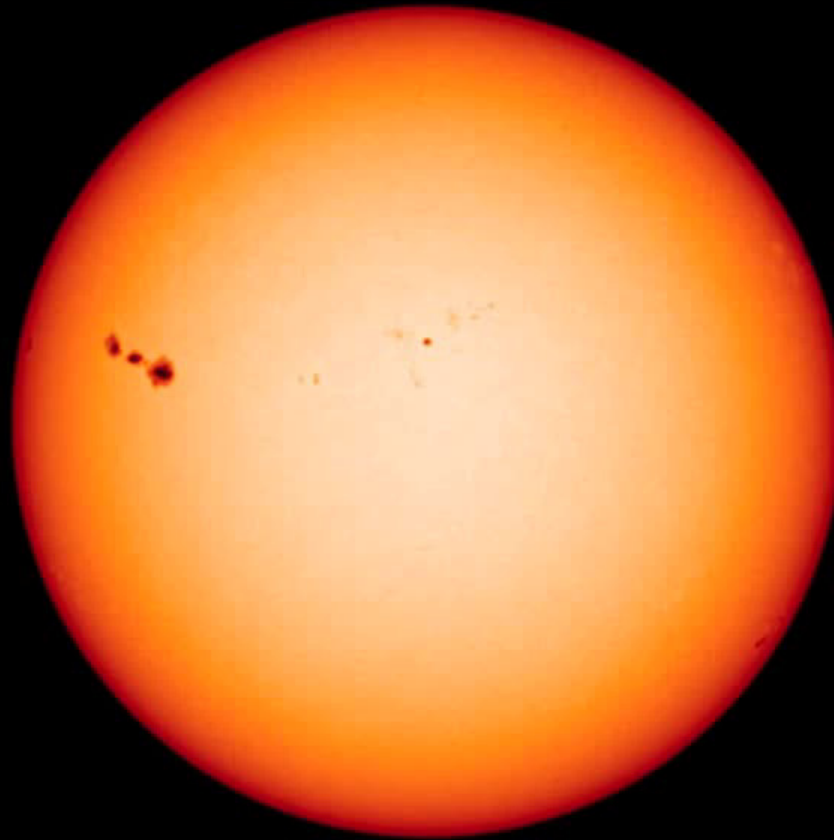

Panoptikum slnečnej atmosféry

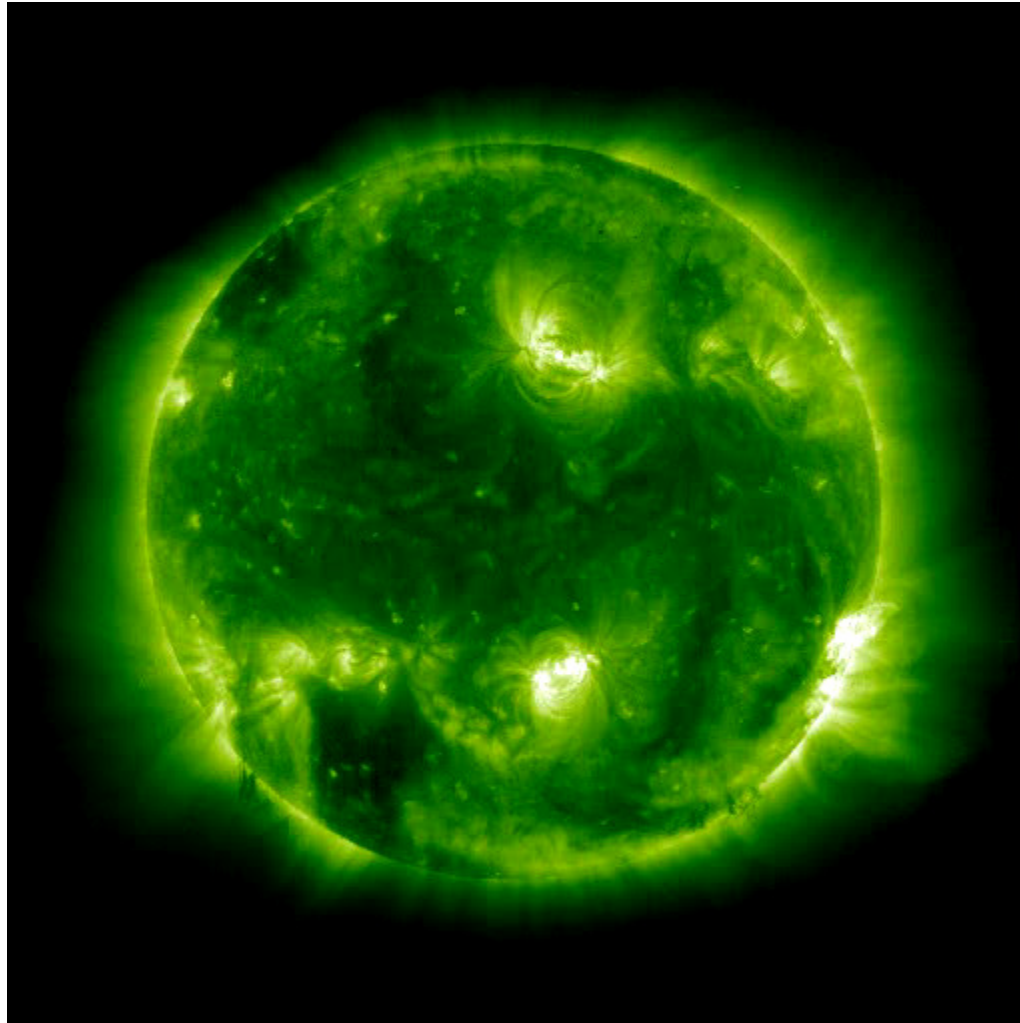
Panoptikum slnečnej atmosféry

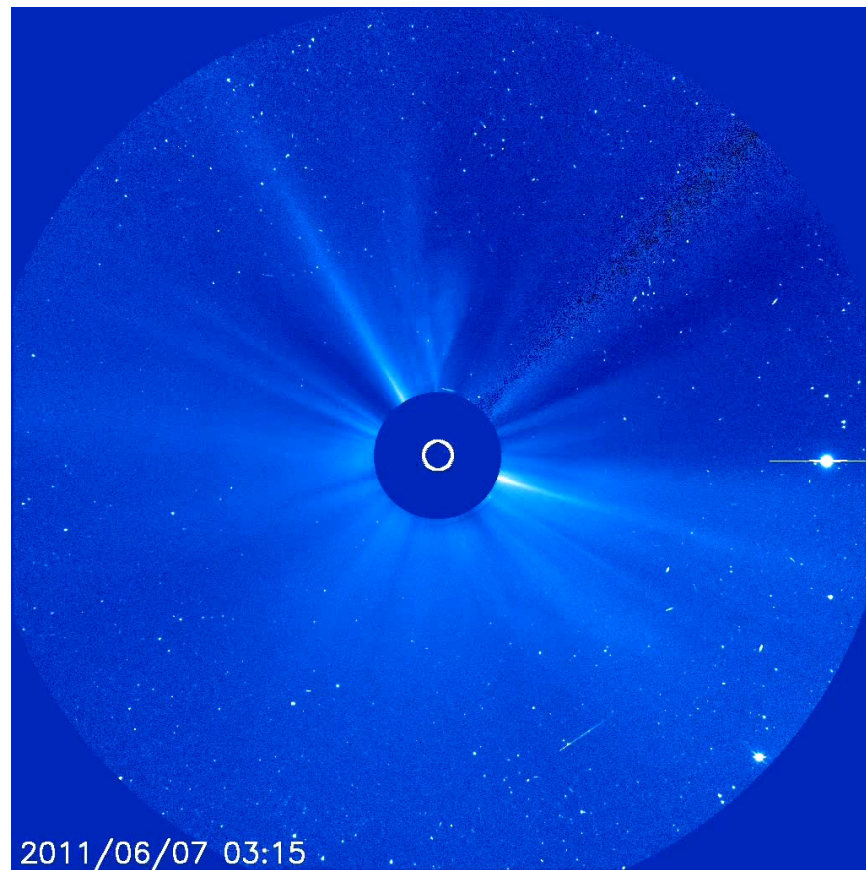
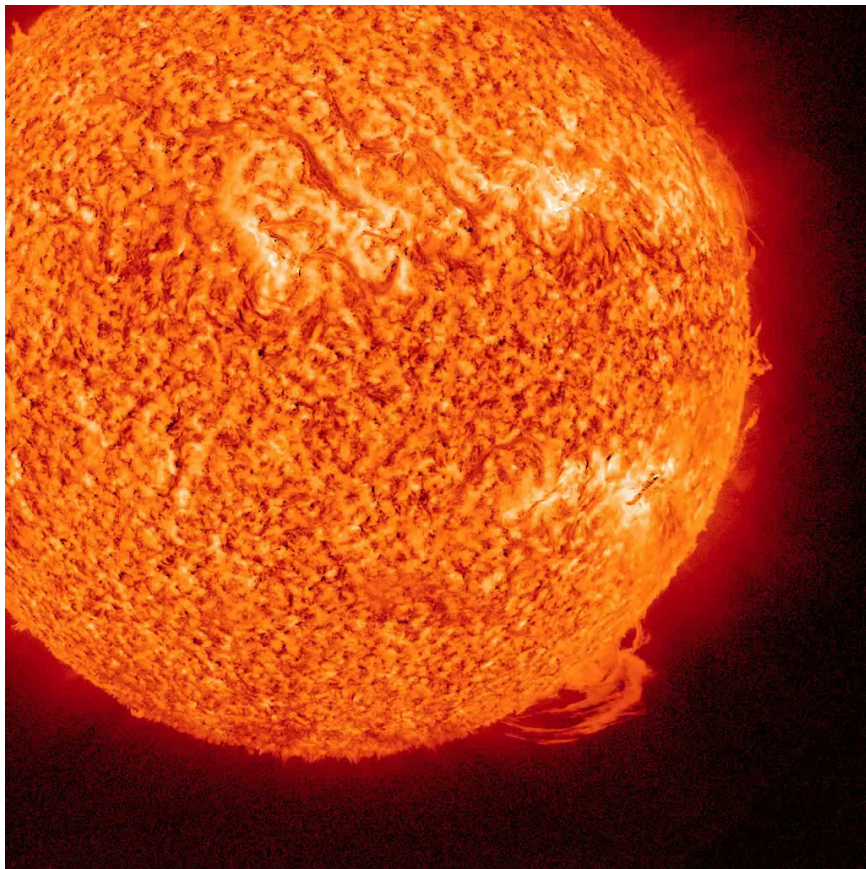
2011 Sep 25 07:32:20

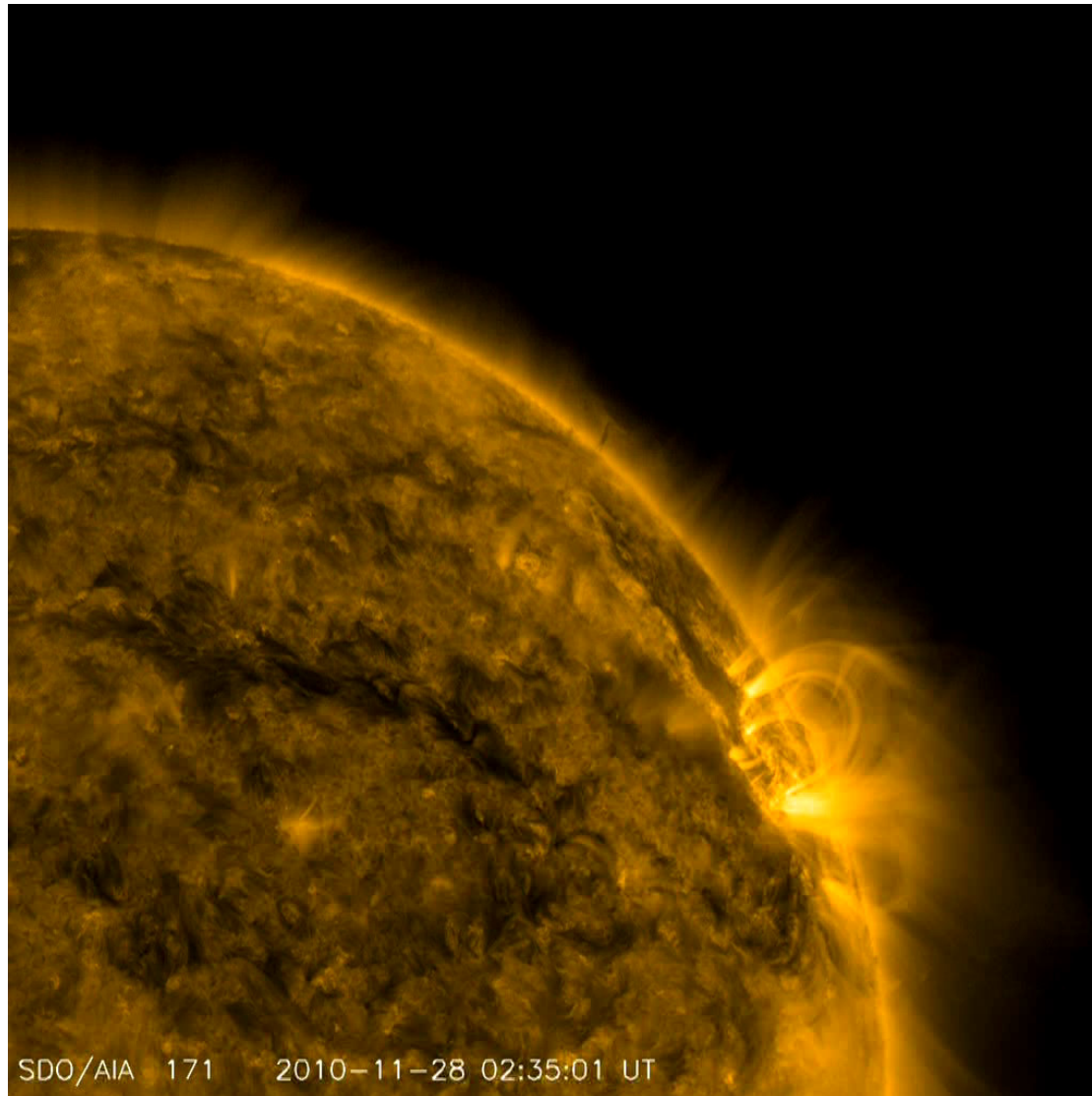
3 týždne rotácie Slnka

Ked' sa Slnko rozšantí

Magnetické oblúky koróny

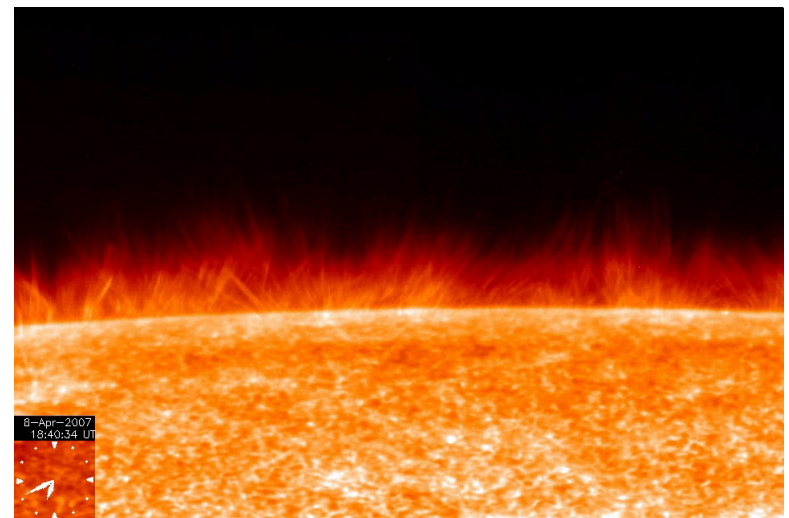
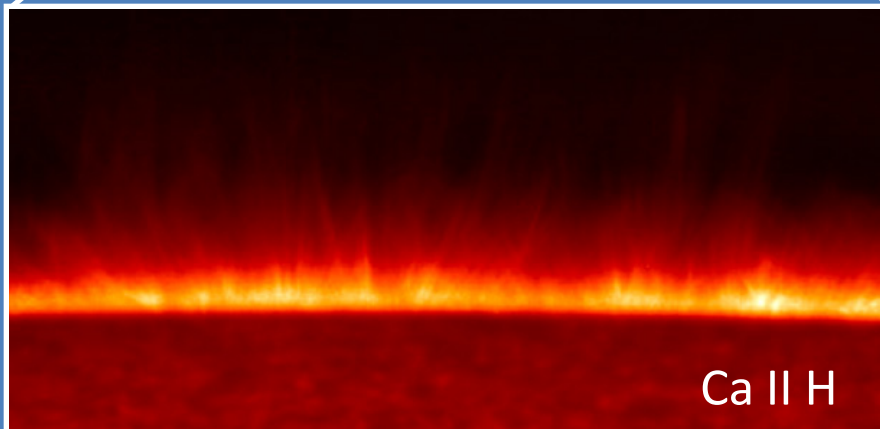
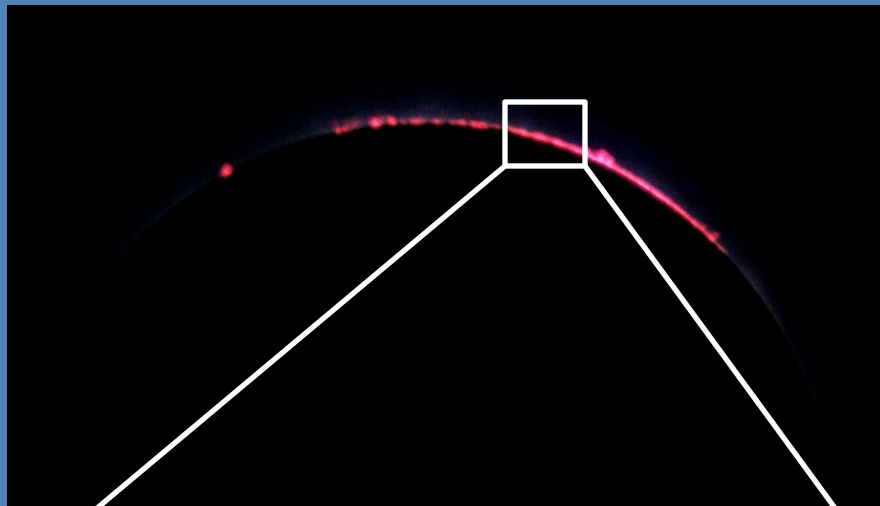

Zacielené na slnečnú chromosféru

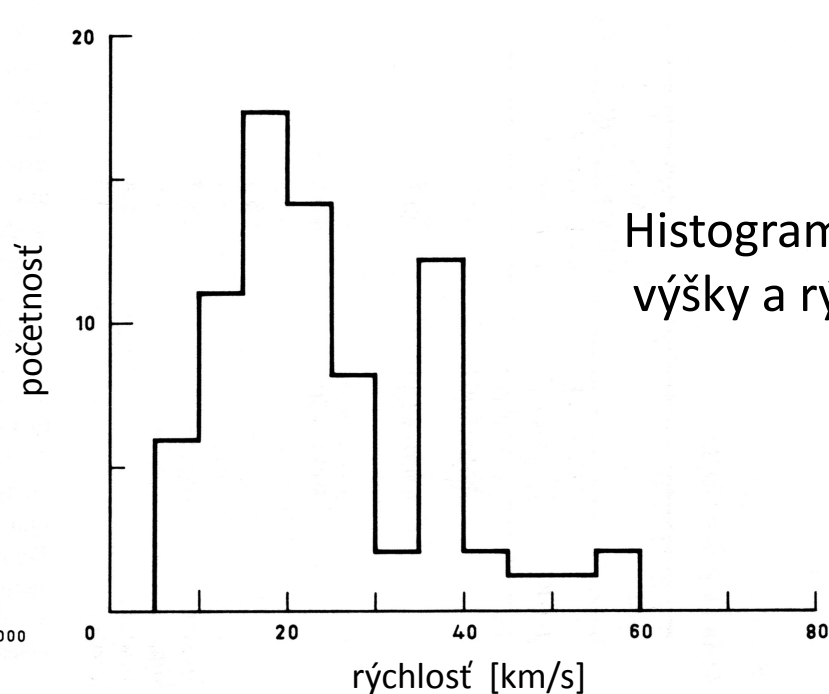
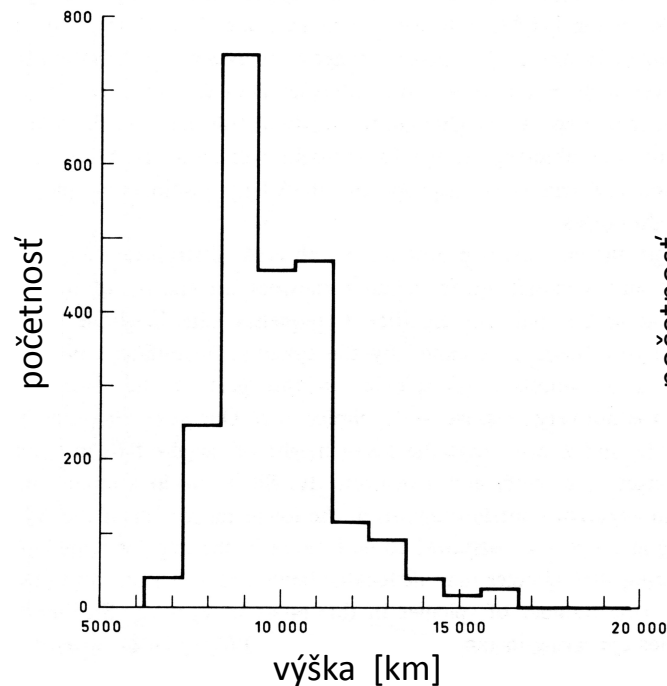
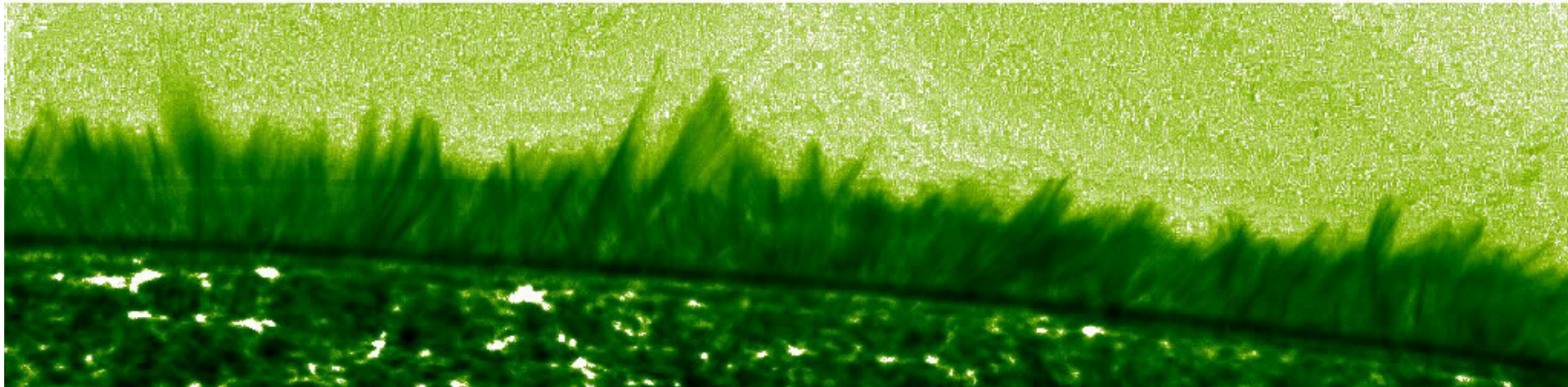

Chromosféra a spikuly pod drobnohľadom

Spikuly – chromosferická hádanka

2006-11-22T05:57:31.405Z

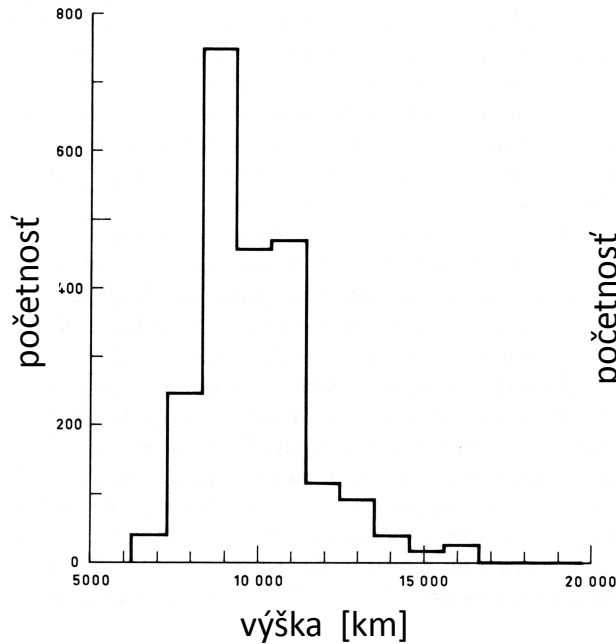

Hinode Ca II H

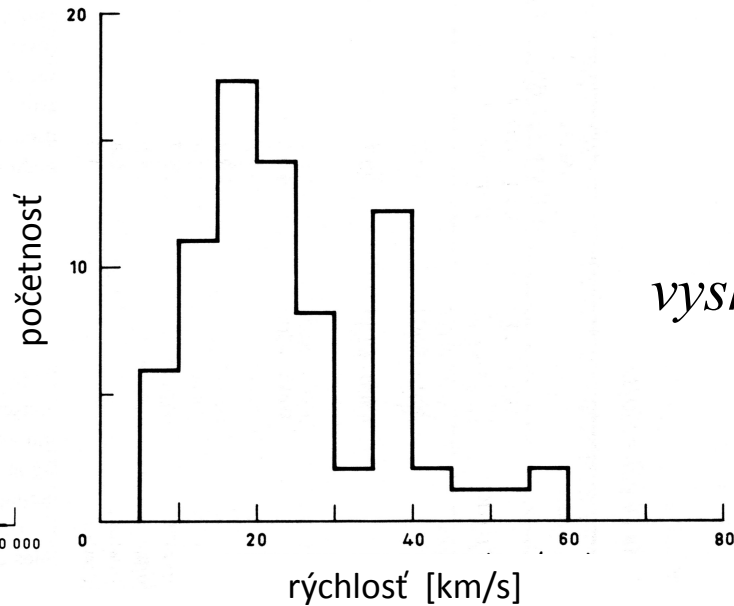
Histogramy maximálnej
výšky a rýchlosti spikúl

Čo poháňa spikuly?

$$\langle h_{\max} \rangle \approx 9800 \text{ km}$$

$$\langle v_{\max} \rangle \approx 24 \text{ km s}^{-1}$$

$$vyska = \frac{rychlost^2}{2g}$$

But :

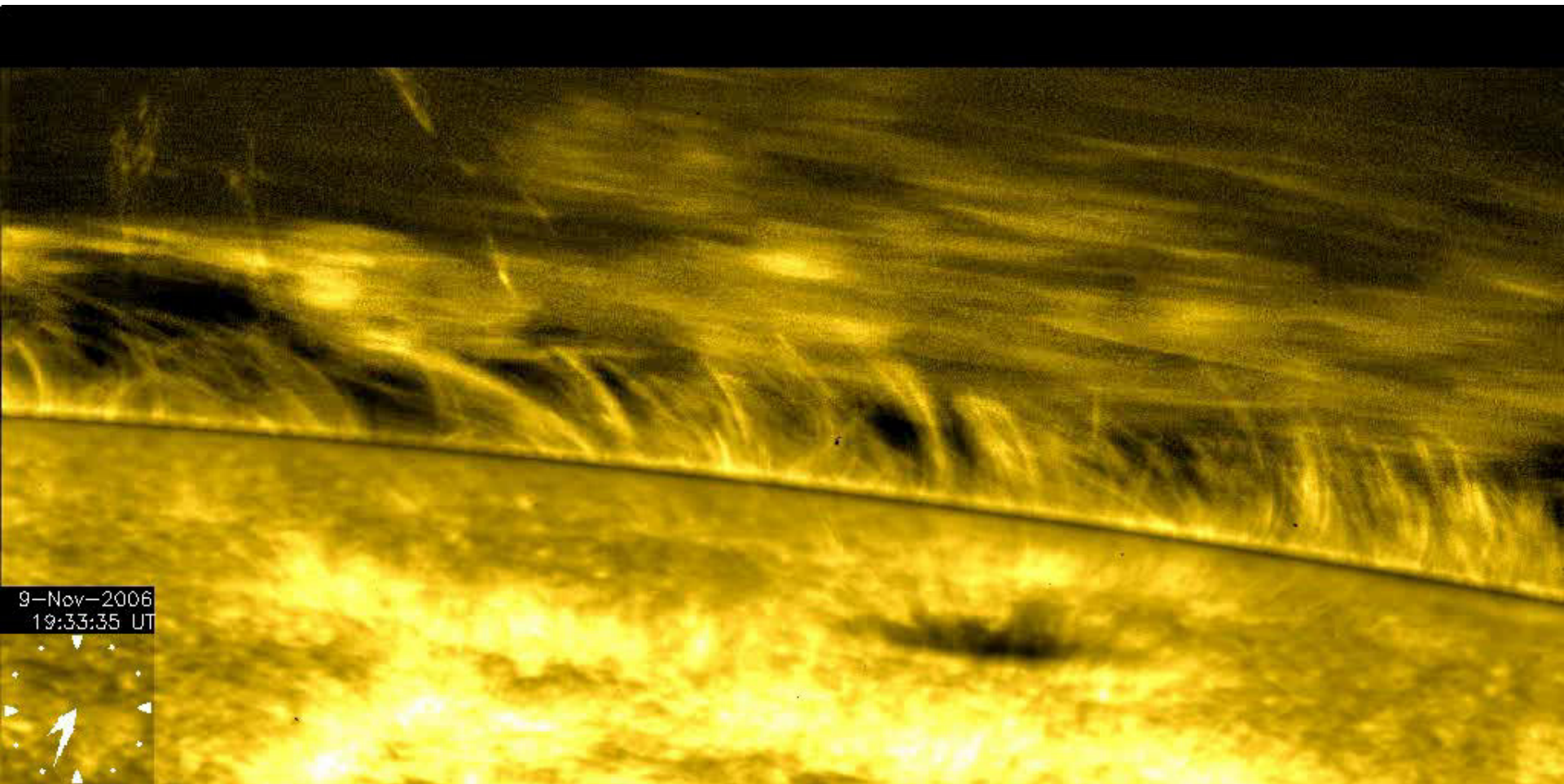
$$h_{\max} = \frac{\langle v_{\max} \rangle^2}{2g} = 1050 \text{ km}$$

$$v_{\max} = \sqrt{2g \langle h_{\max} \rangle} = 73 \text{ km s}^{-1}$$

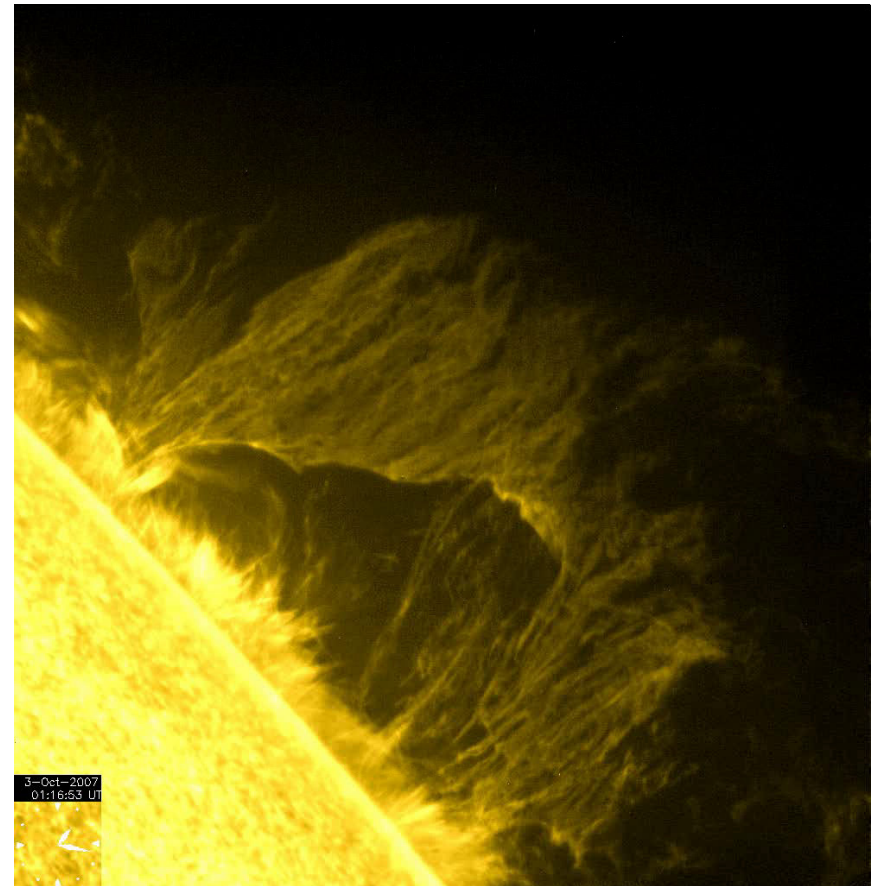
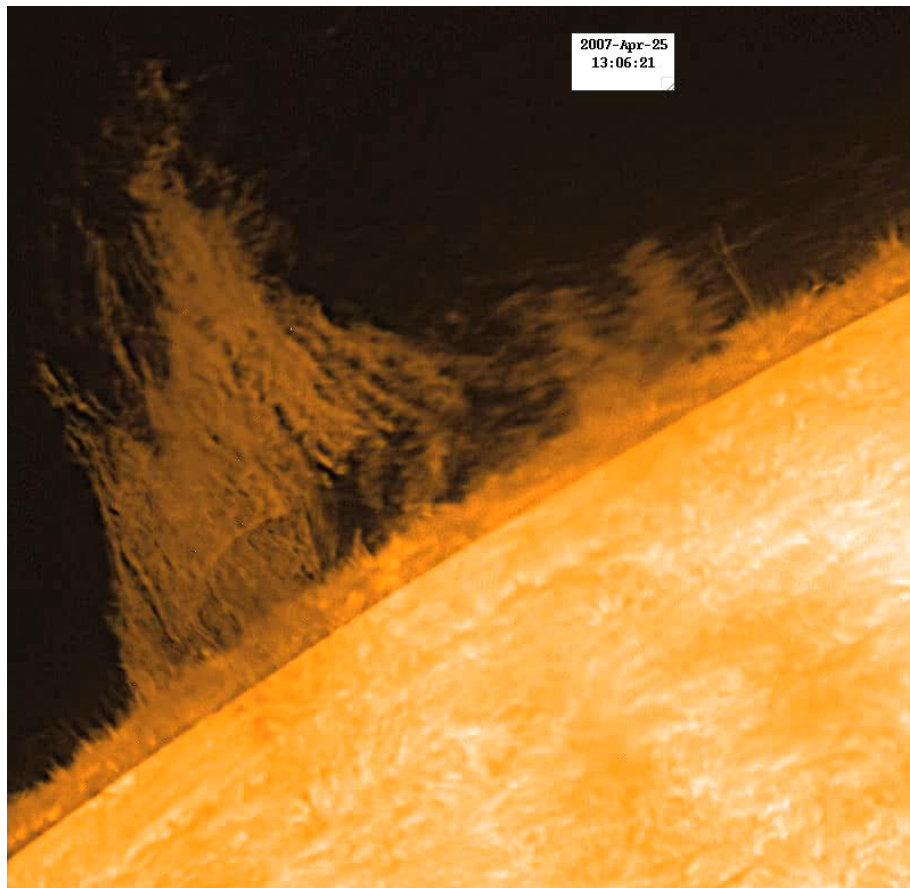
g – gravitačné zrýchlenie Slnka: 274 m s^{-2}

Neznámy mechanizmus vystreľuje spikuly **podstatne vyššie**, ako vyplýva z ich malej maximálnej rýchlosti, predpokladajúc počiatočný impulz nasledovaný voľným letom iba pod vplyvom gravitácia.

Spikuly a protuberancia

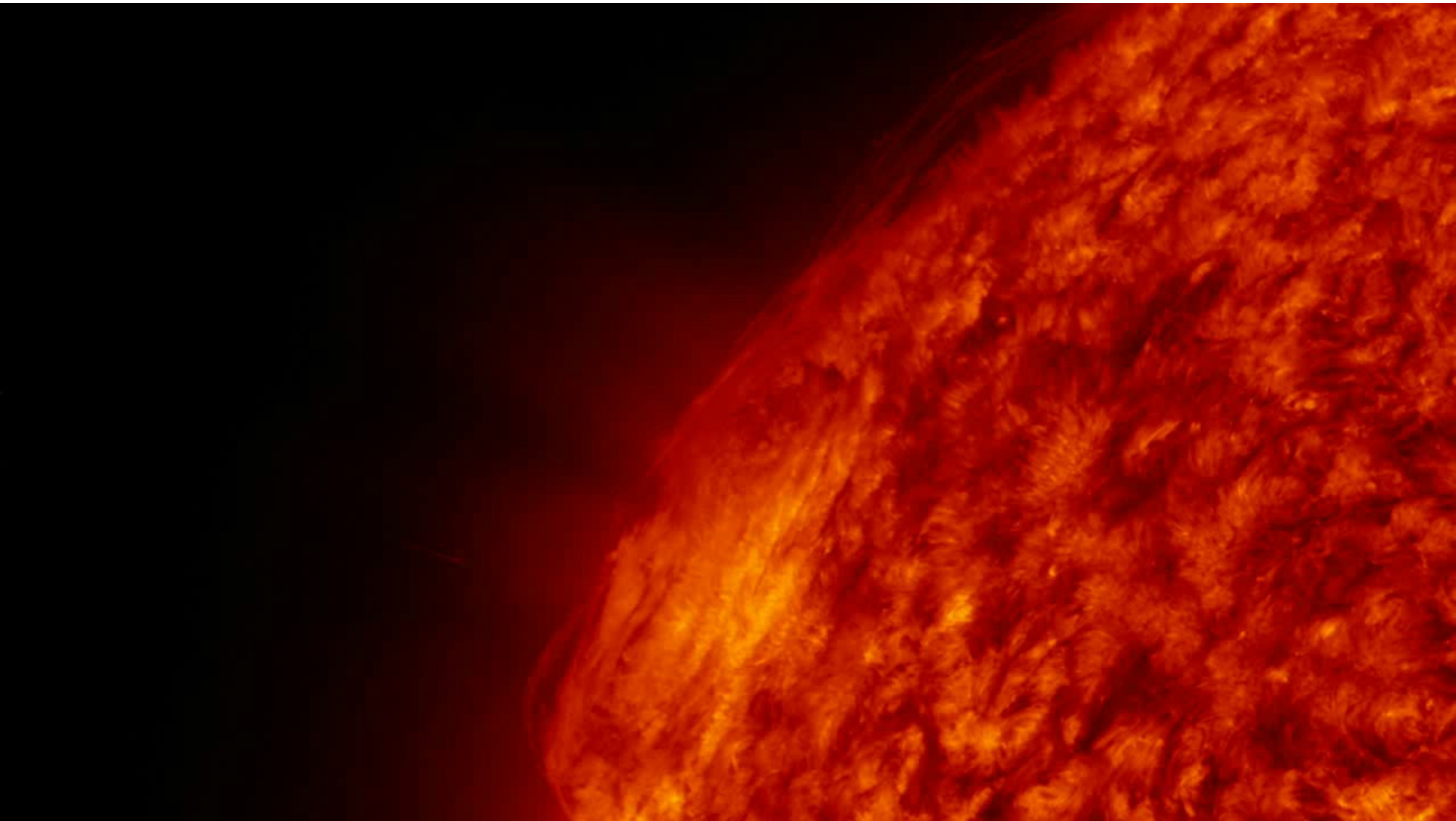

Pokojné protuberancie v $H\alpha$ a Ca II H

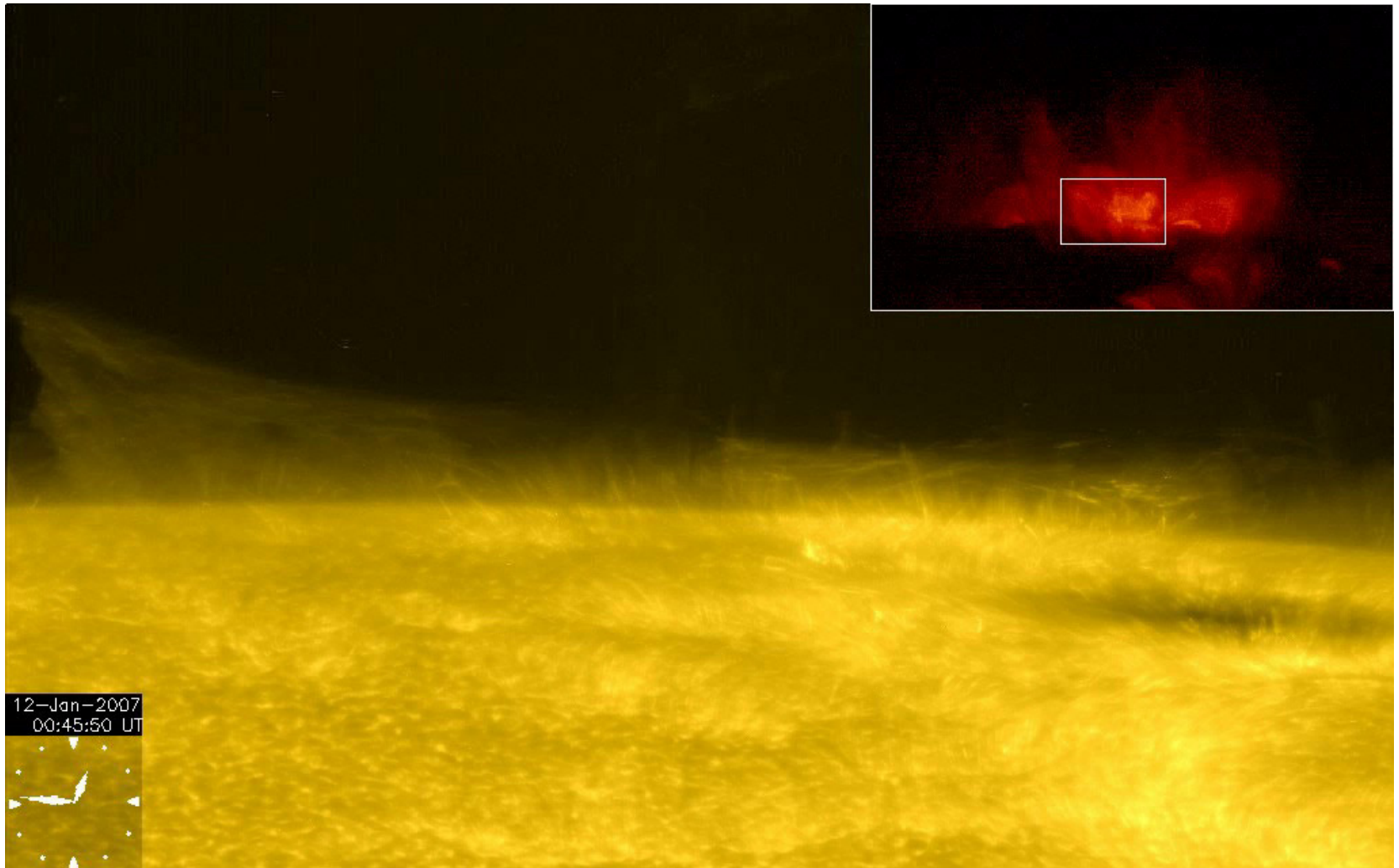

Eruptívna (aktívna) protuberancia v extrémnej UV oblasti

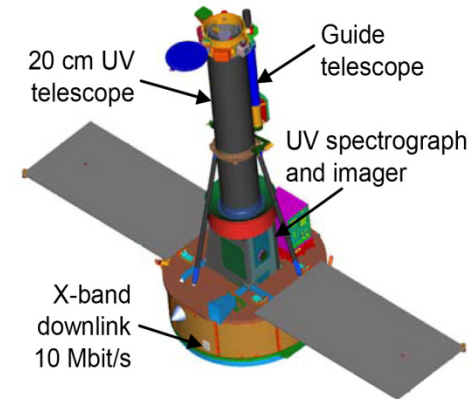
Erupcia v spektrálnej čiare Ca II H a röntgenovom žiarení

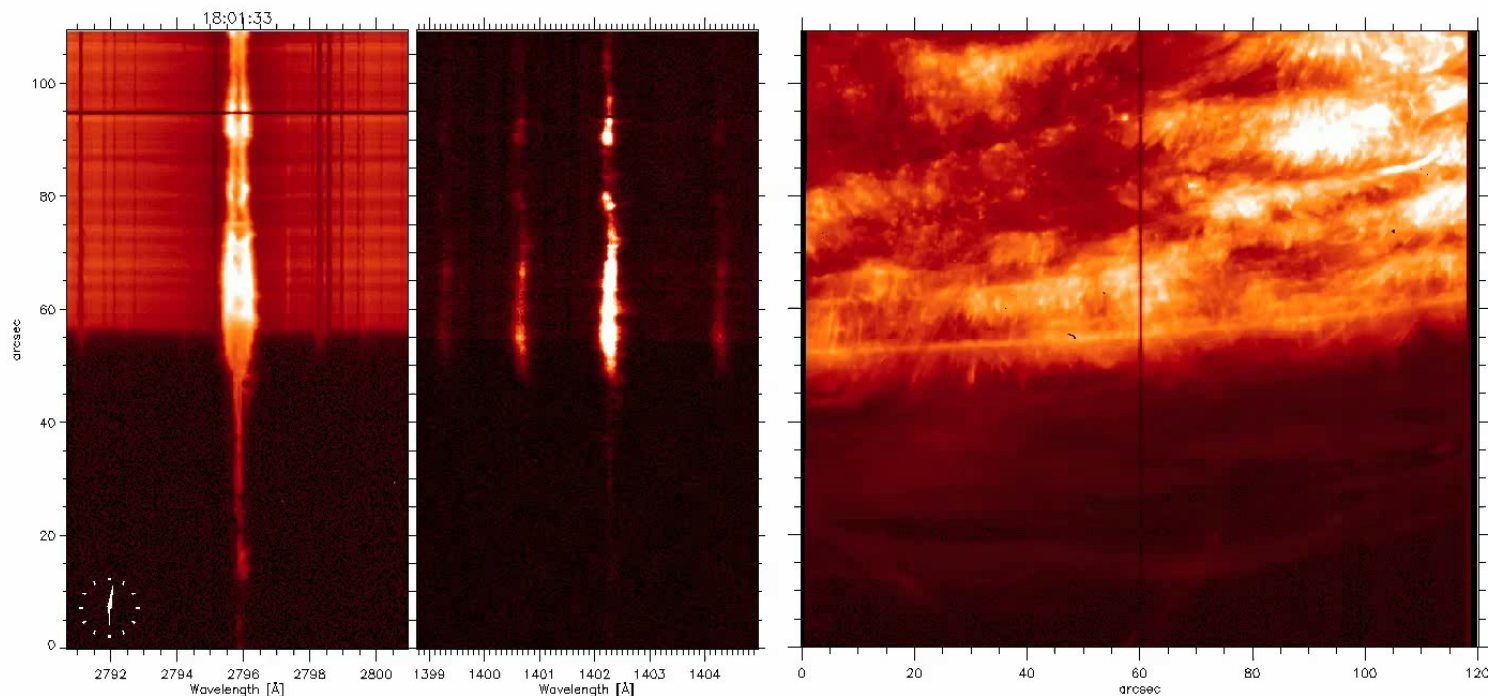
Obrazový spektrograf prechodovej oblasti

Interface Region Imaging Spectrograph **IRIS**

- NASA Small Explorer Mission
- 44 mesiacov od projektu po štart v júni 2013
- skúmané oblasti slnečnej atmosféry:
  - chromosféra: spektrálne čiary Mg II h/k 2796/2830 Å, teplota $\approx 15\,000\text{ K}$
  - prechodová oblasť: spektrálne čiary Si IV 1400 Å, teplota $\approx 65\,000\text{ K}$

IRIS: spikuly a protuberancia

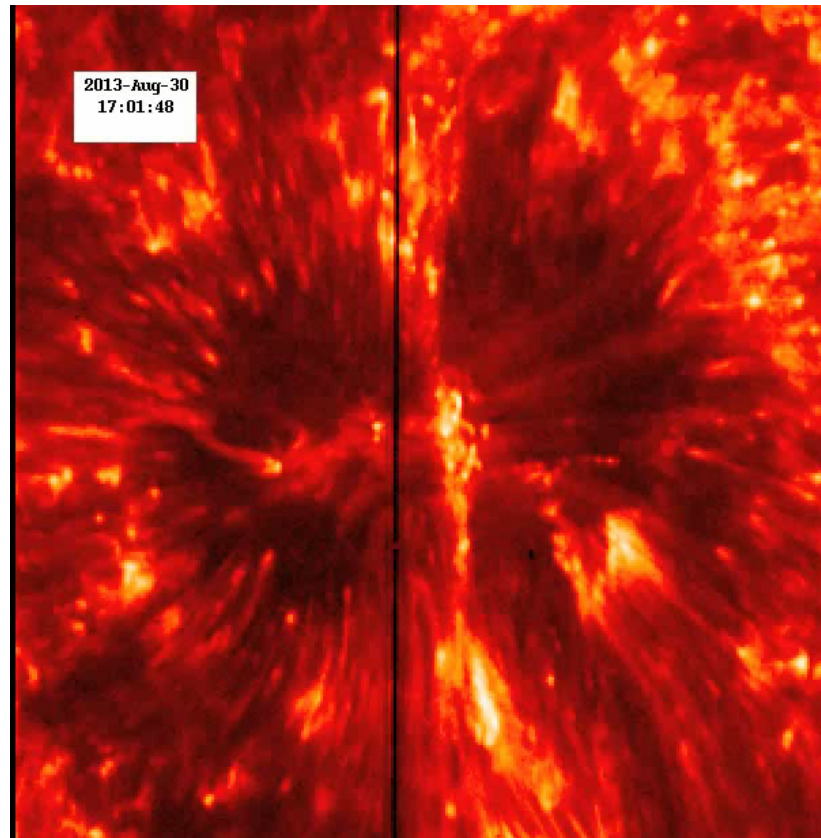
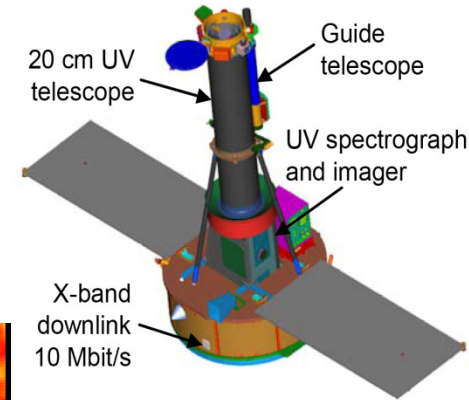

Obrazový spektrograf prechodovej oblasti

Interface Region Imaging Spectrograph **IRIS**

- NASA Small Explorer Mission
- 44 mesiacov od projektu po štart v júni 2013
- skúmané oblasti slnečnej atmosféry:
  - chromosféra: spektrálne čiary Mg II h/k 2796/2830 Å, teplota $\approx 15\,000\text{ K}$
  - prechodová oblasť: spektrálne čiary Si IV 1400 Å, teplota $\approx 65\,000\text{ K}$

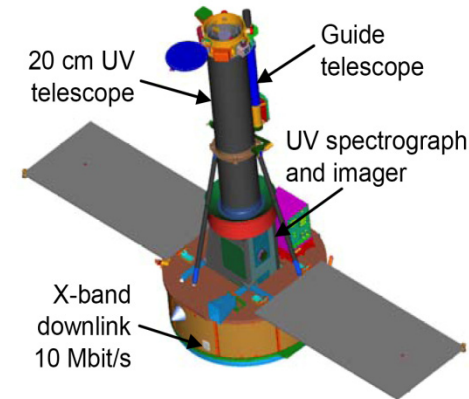

**Aktivita v prechodovej
oblasti nad škvrnou**

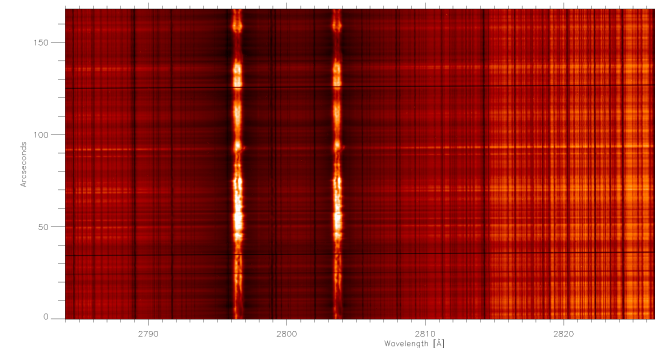
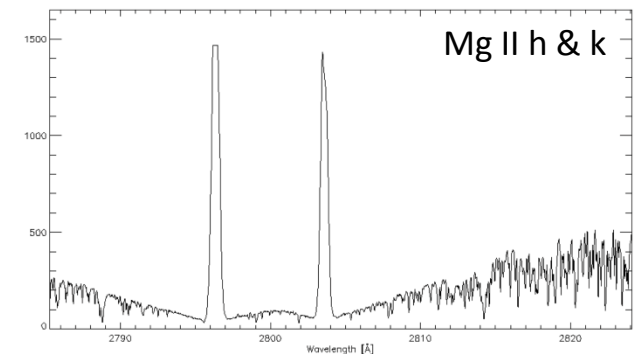
Obrazový spektrograf prechodovej oblasti

Interface Region Imaging Spectrograph **IRIS**

- NASA Small Explorer Mission
- 44 mesiacov od projektu po štart v júni 2013
- skúmané oblasti slnečnej atmosféry:
  - chromosféra: spektrálne čiary Mg II h/k 2796/2830 Å, teplota $\approx 15\,000$ K
  - prechodová oblasť: spektrálne čiary Si IV 1400 Å, teplota $\approx 65\,000$ K

Podporné numerické simulácie chromosféry a prechodovej oblasti

Slnko vo vzdelávaní

Stredoškolská odborná činnosť SOČ

Alžbeta Pudíková

Gymnázium Poprad

3. ročník, školský rok 2013/2014

1. miesto v Krajskom kole SOČ

4. miesto v Celoštátnom kole SOČ

Slnečná granulácia, vplyv slnečnej aktivity na vznik slnečných škvŕn a Haleho cyklus

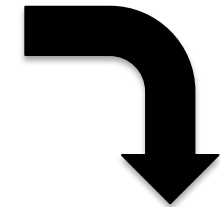
Alžbeta Pudíková

Wolfovo číslo

počet skupín
slnečných škvŕn

$$R = 10 * g + f$$

počet slnečných
škvŕn

relatívne číslo

Ukážky z práce

Príloha B Tabuľky

Dátum	Wolfovo číslo	Počet skupín škvŕn	Počet slnečných škvŕn
24.9.2013	R = 53	g = 6	f = 29
3.10.2013	R = 58	g = 6	f = 35
24.10.2013	R = 107	g = 6	f = 86
8.11.2013	R = 135	g = 7	f = 128
10.11.2013	R = 95	g = 8	f = 70
17.11.2013	R = 175	g = 13	f = 128
5.12.2013	R = 84	g = 8	f = 35
7.12.2013	R = 48	g = 4	f = 17

Tabuľka 1

Tabuľka. č. 1 zaznamenáva hodnoty Wolfovho relatívneho čísla a počty slnečných škvŕn a skupín počas mojich pozorovaní Slnka

Obrázok 13

Obr. č. 13 Môj pokus znázorňujúci slnečnú granuláciu

Slnko vo vzdelávaní

Stredoškolská odborná činnosť
Šteudentská vedecká odborná činnosť

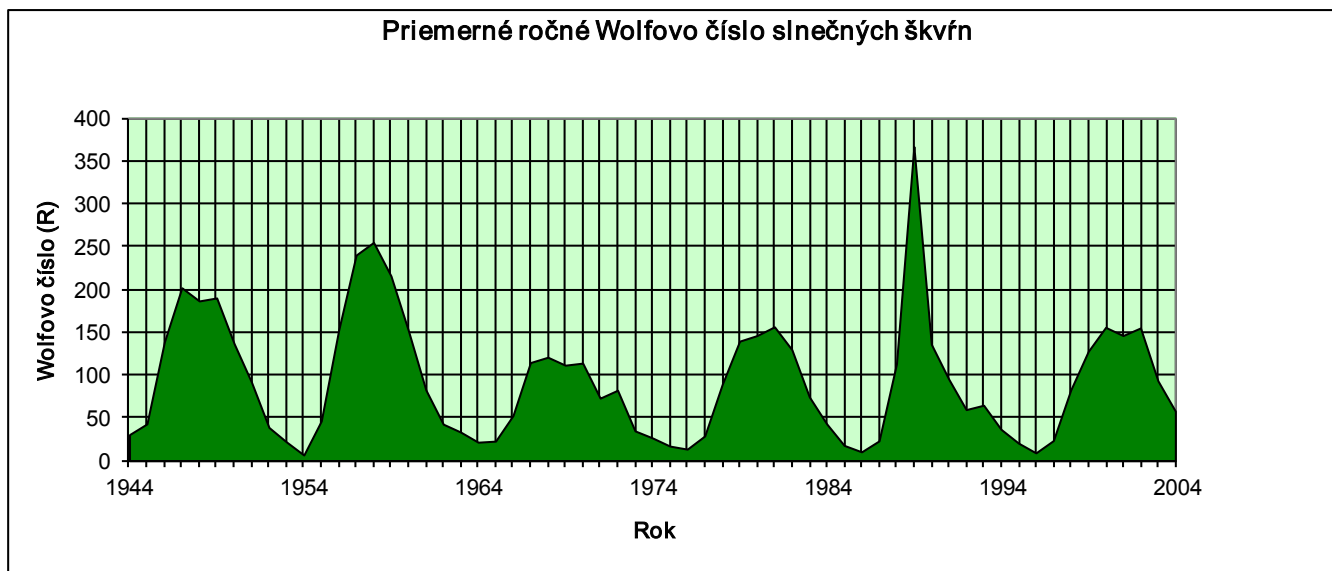
Lenka Maruščáková

- Gymnázium Stropkov, školský rok 2004/2005
„Pozorovanie slnečných škvŕn na Observatóriu Skalnaté Pleso a Stará Lesná od roku 1944 do roku 2004“
- Lekárska fakulta UK v Bratislave, 1. ročník, r. 2008
„Vplyv slnečnej aktivity na ľudský organizmus“

Ukážky z práce

Pozorovanie slnečných škvŕn na Observatóriu Skalnaté Pleso a Stará Lesná od roku 1944 do roku 2004

Číslo cyklu	18,		19,		20,		21,		22,		23,	
Slnečné maxima		1947		1958		1969		1980		1989		2000
Slnečné minima	1943		1954		1965		1976		1986		1996	

Slnko vo vzdelávaní

Celoslovenský astronomický seminár pre učiteľov

- organizátor: Astronomický ústav SAV, Tatranská Lomnica
- celkovo šesť ročníkov v rokoch 2007 až 2012
- súčasťou programu aj špecializované prednášky s tematikou Slnka
- prezentácie a zborníky prednášok dostupné on-line na internete, nasledujúce odkazy sú aktívne

Ročník	Autor	Názov	Prezentácia	Článok
2010	V. Rušin	Cykly slnečnej činnosti	PPT súbor	PDF súbor
2011	A. Kučera	Stavba Slnka a modely jednotlivých vrstiev	PPT súbor	PDF súbor

Slnko vo vzdelávaní

Celoštátne slnečné semináre (tzv. hurbanovské semináre)

- organizátor: Slovenská ústredná hvezdáreň Hurbanovo
- organizované s dvojročným odstupom
- 22. ročník, Nižná nad Oravou, 26.-30. mája 2014
- zborníky zo seminárov:
  - v slovenskom a českom jazyku
  - autori príspevkov sú prevažne vedeckí pracovníci zo Slovenska a Čiech, v menšej miere astronómovia z hvezdární a planetárií
  - bohatý zdroj informácií o Slnku a jeho výskume vhodný pre študentov
  - dostupné on-line na internete (linky sú aktívne)

[21.CSS Stará Turá 2012](#)

[20.CSS Papradno 2010](#)

[19.CSS Papradno 2008](#)

[18.CSS Modra 2006](#)

[17.CSS Stará Lesná 2004](#)

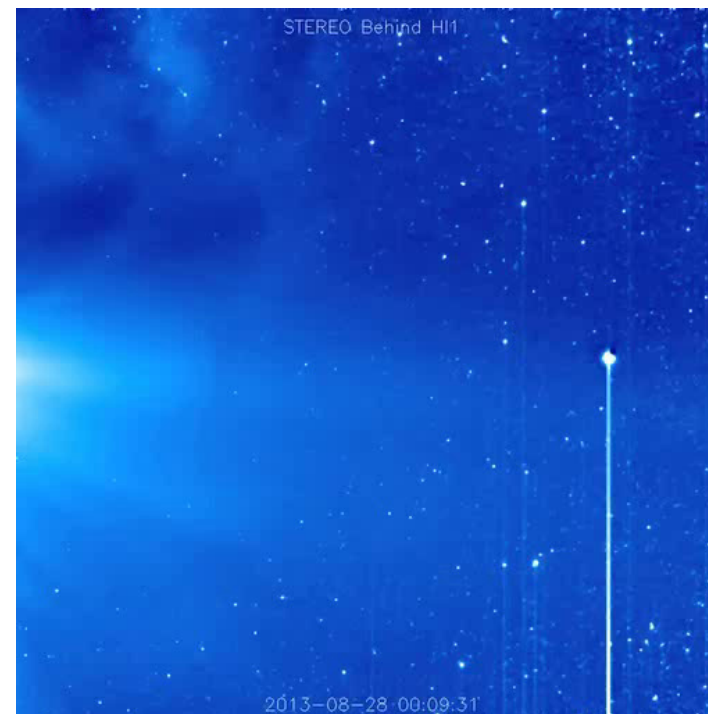
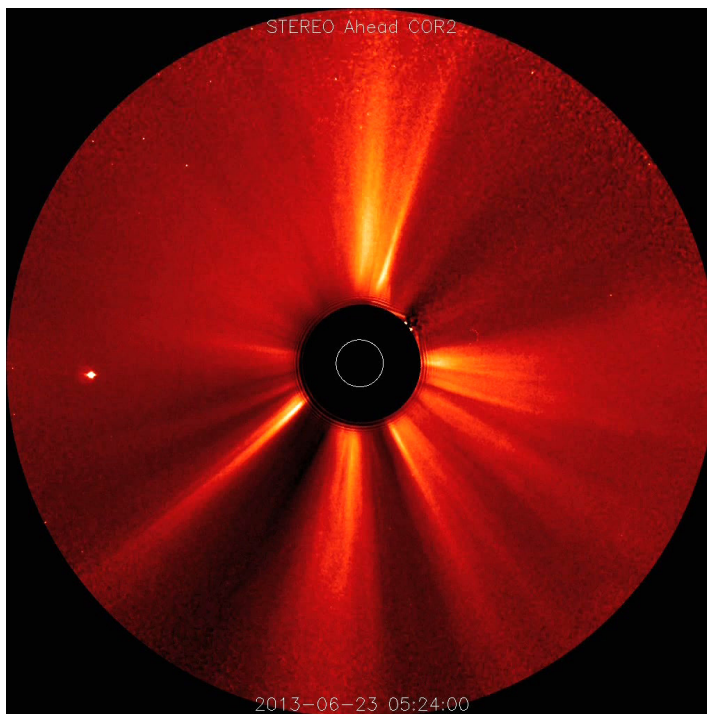
[16.CSS Turčianske Teplice 2002](#)

[15.CSS Patince 2000](#)

Projekt „Slnčná hliadka“ - námet pre Stredoškolskú odbornú činnosť

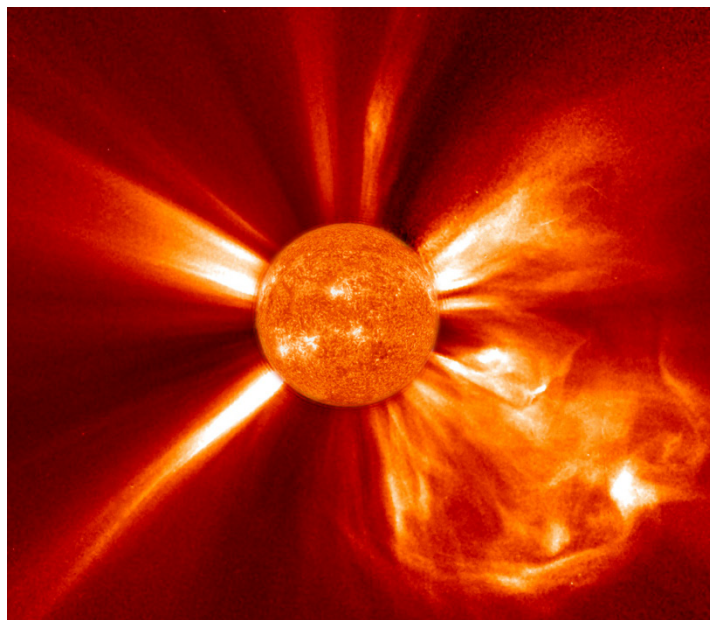
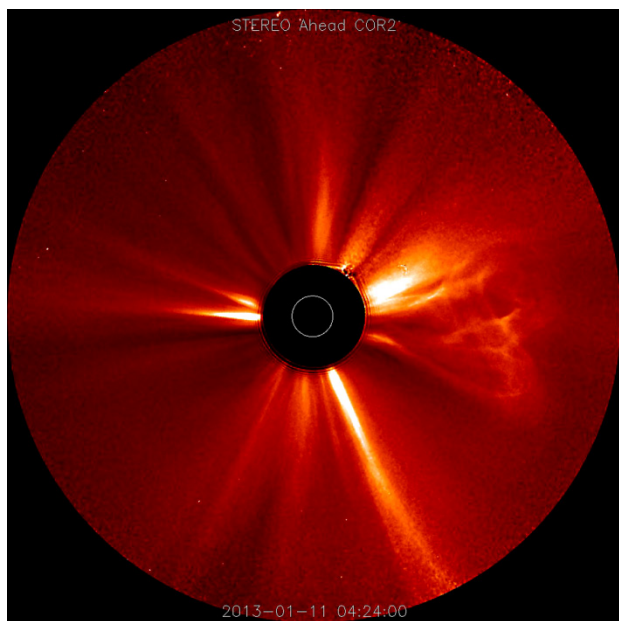
<http://www.solarstormwatch.com/>

- CME = Coronal Mass Ejection = výron koronálnej hmoty = slnečná búrka
- CME - hlavný činiteľ kozmického počasia
- Solar Stormwatch = Slnčná búrková hliadka
- občiansky vedecký projekt zameraný na:
  - vyhľadávanie výronov koronálnej hmoty (CME) v databázach kozmických slnečných observatórií STEREO A(head) a STEREO B(hind)
  - meranie charakteristík CME

Výron koronálnej hmoty CME

- najmohutnejší erupatívny jav v celej Slnecnej sústave
- hmotnosť vyvrhutej plazmy: miliarda ton
- rýchlosť vyvrhutej plazmy: 500 – 2000 kms⁻¹
- interakcia magnetického poľa CME s magnetosférami planét
- pozorovateľnosť: výhradne kozmické koronografy: SoHO/LASCO
STEREO/SECCHI/COR + HI
- čo vidíme: viditeľné svetlo fotosféry rozptýlené na nabitých časticiach plazmy

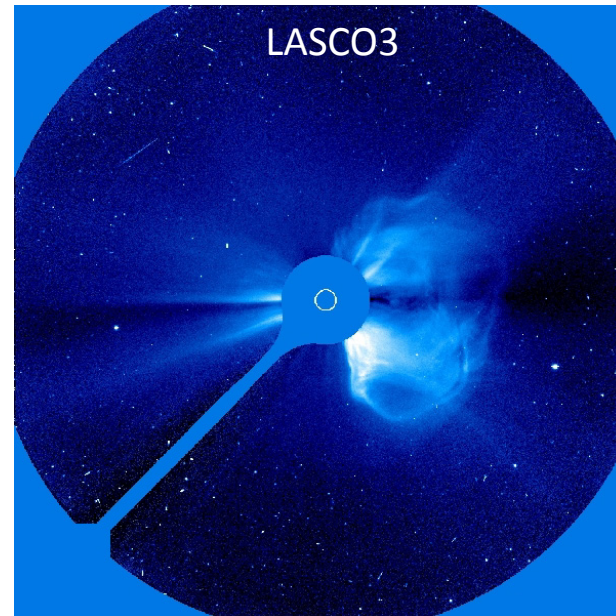
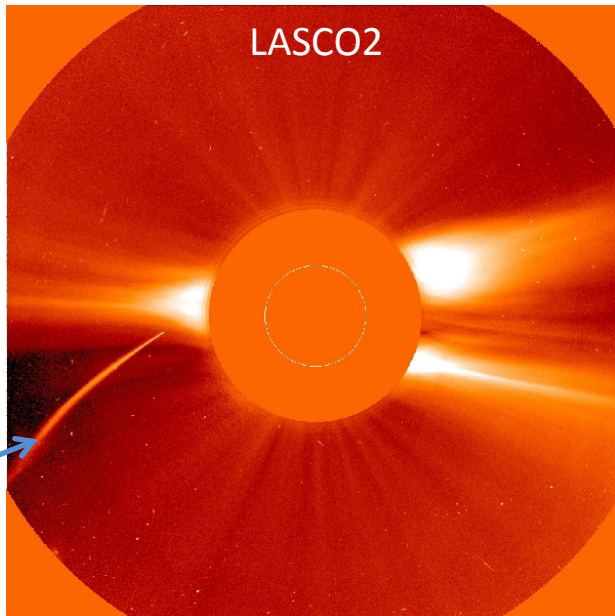

← montáž

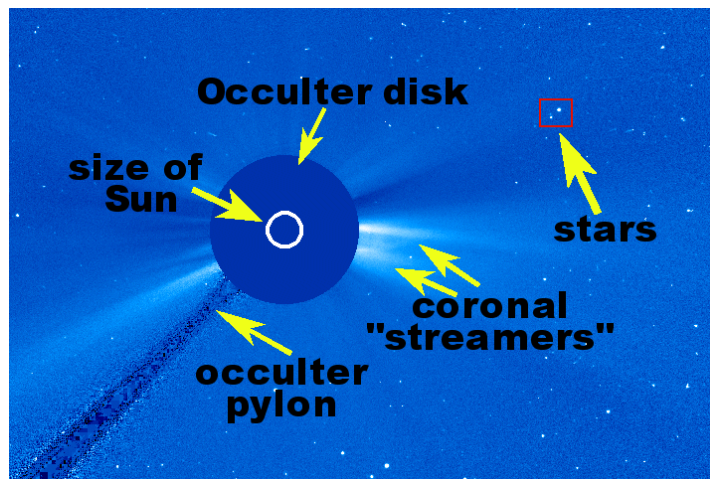
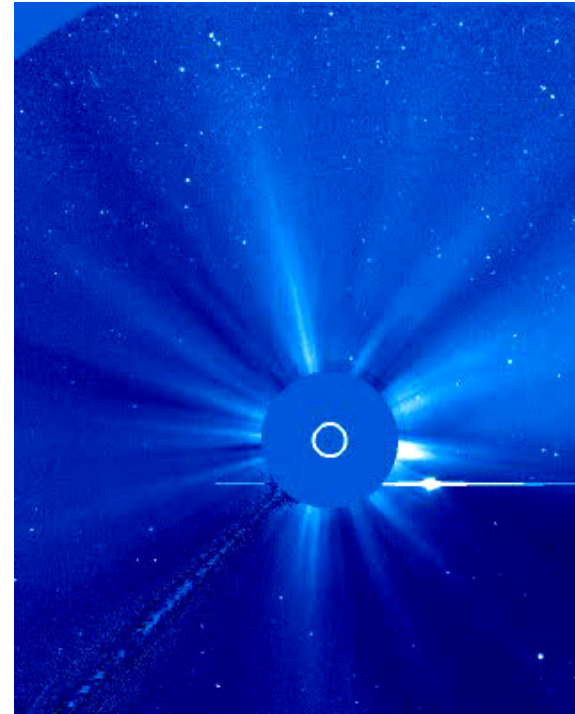
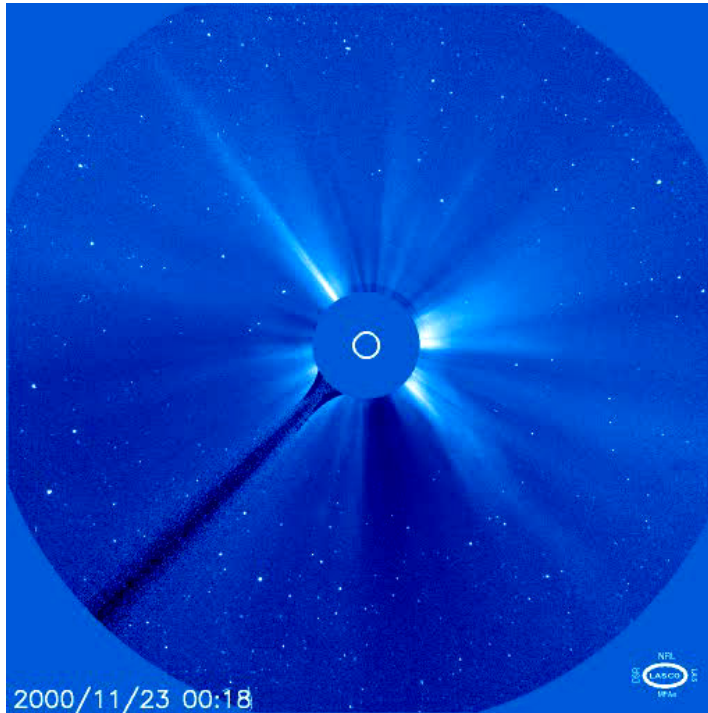

SoHO/LASCO

- SoHO: Solar Heliospheric Observatory, od r. 1996
- LASCO: Large Angle and Spectrometric Coronagraphs
(Širokokuhlý spektrometrický koronograf)
  - LASCO1: $1,1 R_{\odot} - 3 R_{\odot}$ (nefunkčný od r. 1998)
  - LASCO2: $1,5 R_{\odot} - 6 R_{\odot}$
  - LASCO3: $3 R_{\odot} - 32 R_{\odot}$
- spektrometrický lebo LASCO2 a LASCO3 sú vybavené širokopásmovými filtermi pre vizuálnu oblasť

CME a kométa a la LASCO3

- SoHO je historicky najúspešnejší objaviteľ komét
- k 17.9. 2013: **2 378 komét**
- väčšina objavov amatérskou verejnosťou

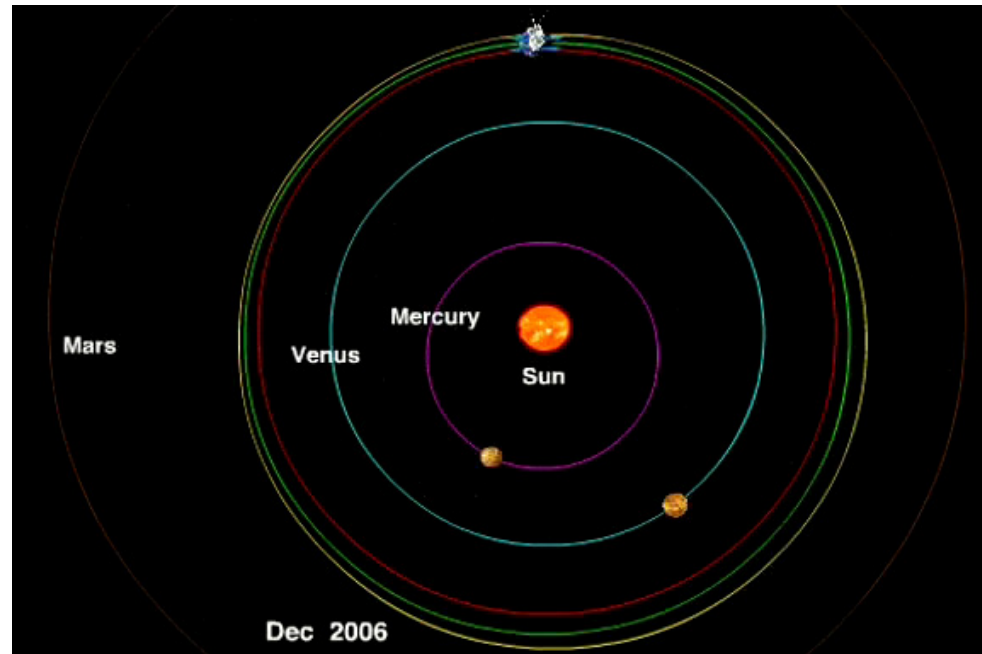
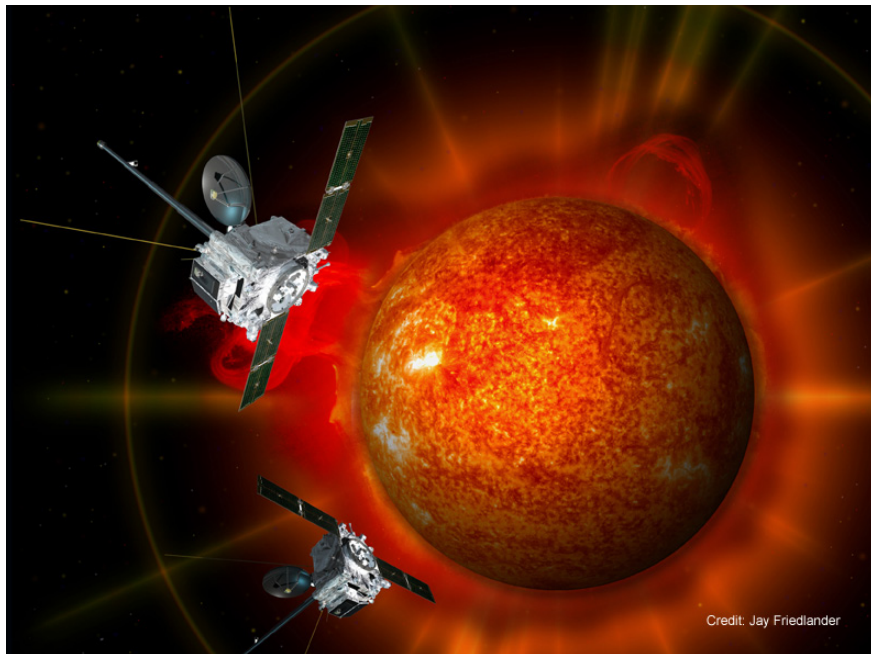
viac info: Google → Sungrazer Comets
SoHO Comets

<http://sungrazer.nrl.navy.mil/index.php?p=guide>

STEREO/SECCHI/COR/HI

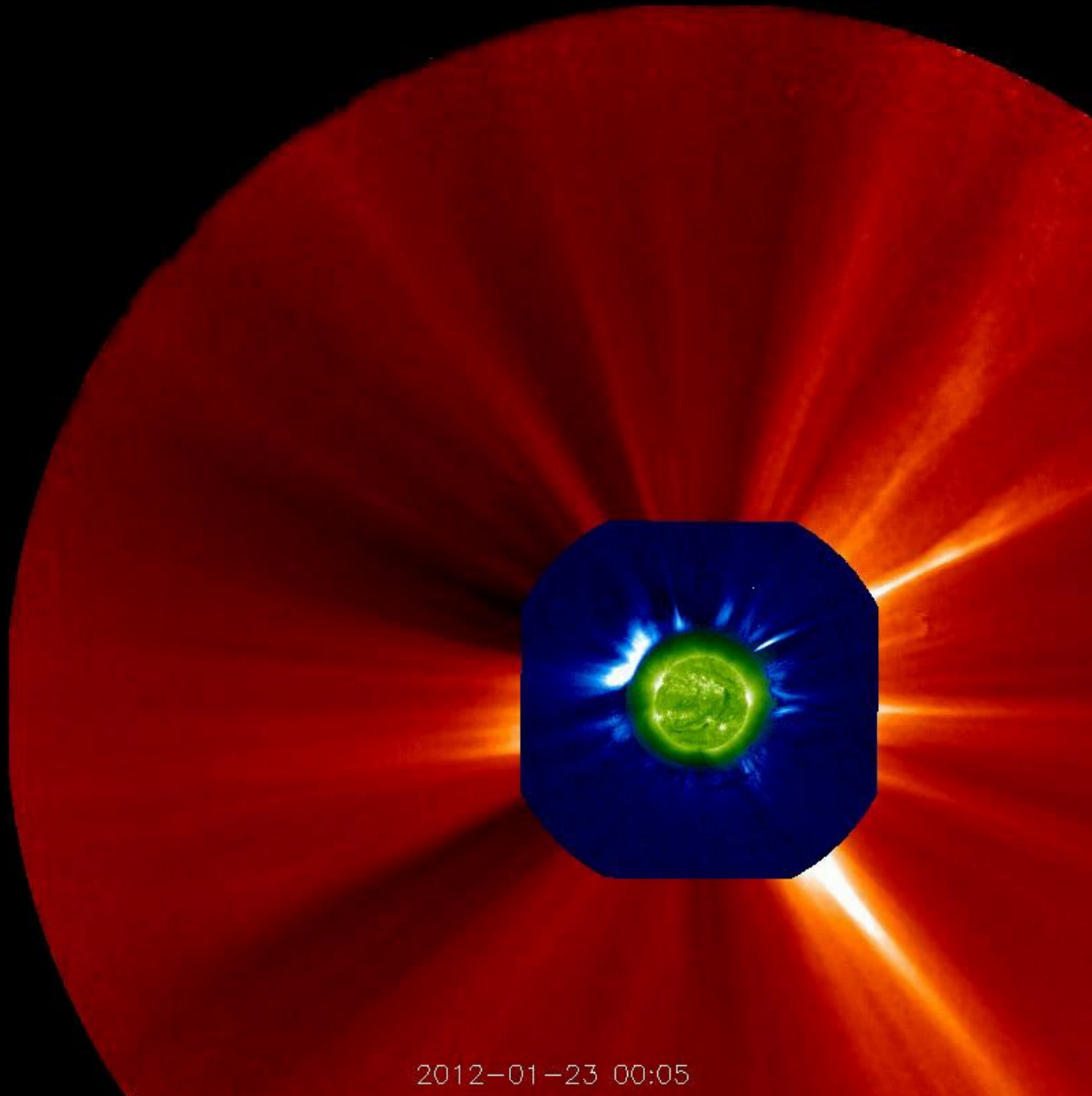

- STEREO: Solar-Terrestrial Relations Observatory (Observatórium slnečno-zemských vzťahov)
- dvojčky: STEREO A (Ahead) a STEREO B (Behind)
- vypustené: 26. október 2006, NASA
- SECCHI Sun Earth Connection Coronal and Heliospheric Investigation
- SECCHI/COR1 Inner coronagraph
- SECCHI/COR2 Outer coronagraph $2 R_{\odot} - 15 R_{\odot}$
- HI1, HI2 Heliospheric Imager (inner and outer heliosphere)

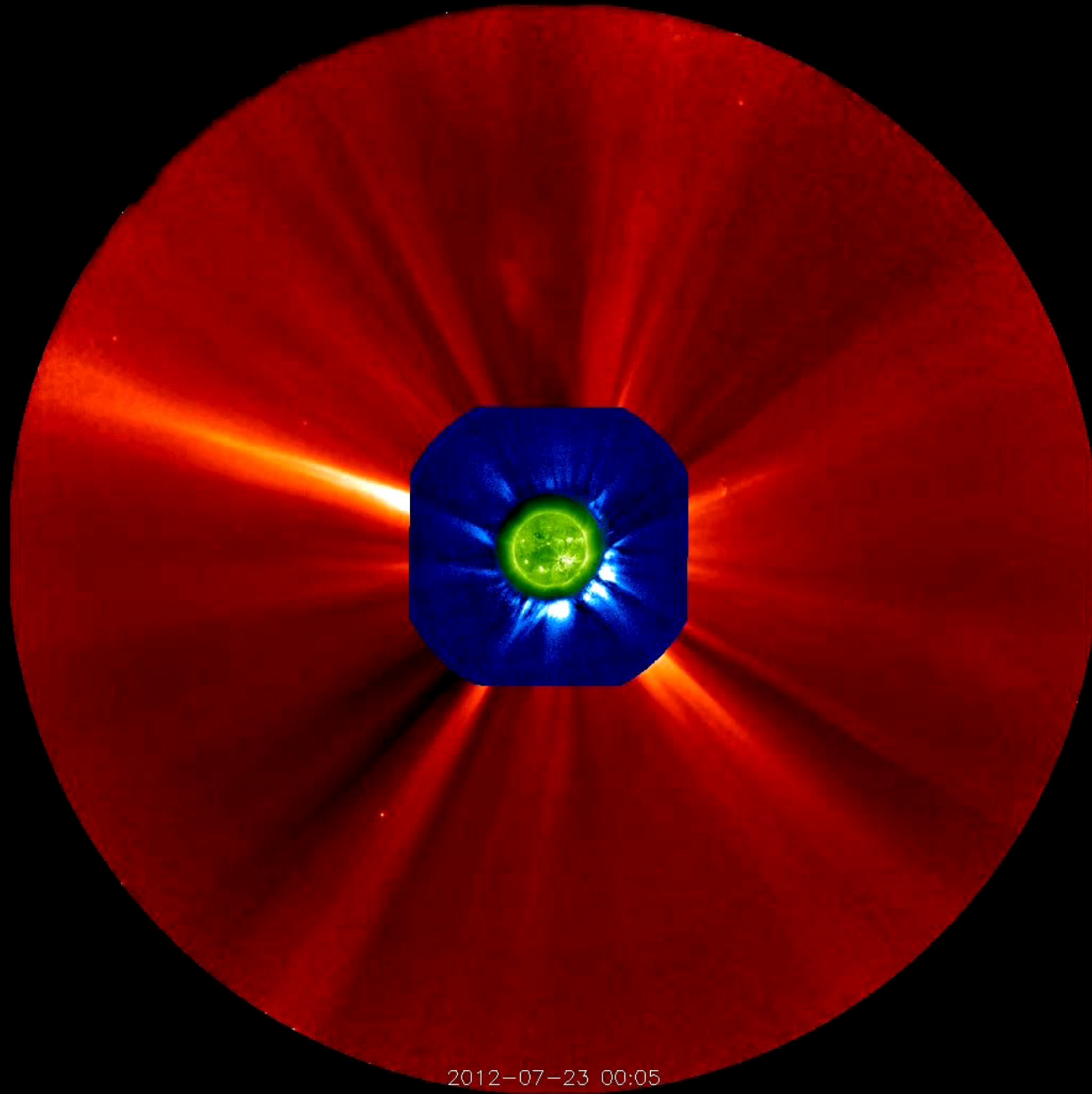

Erupcia rozpútala slnečnú búrku

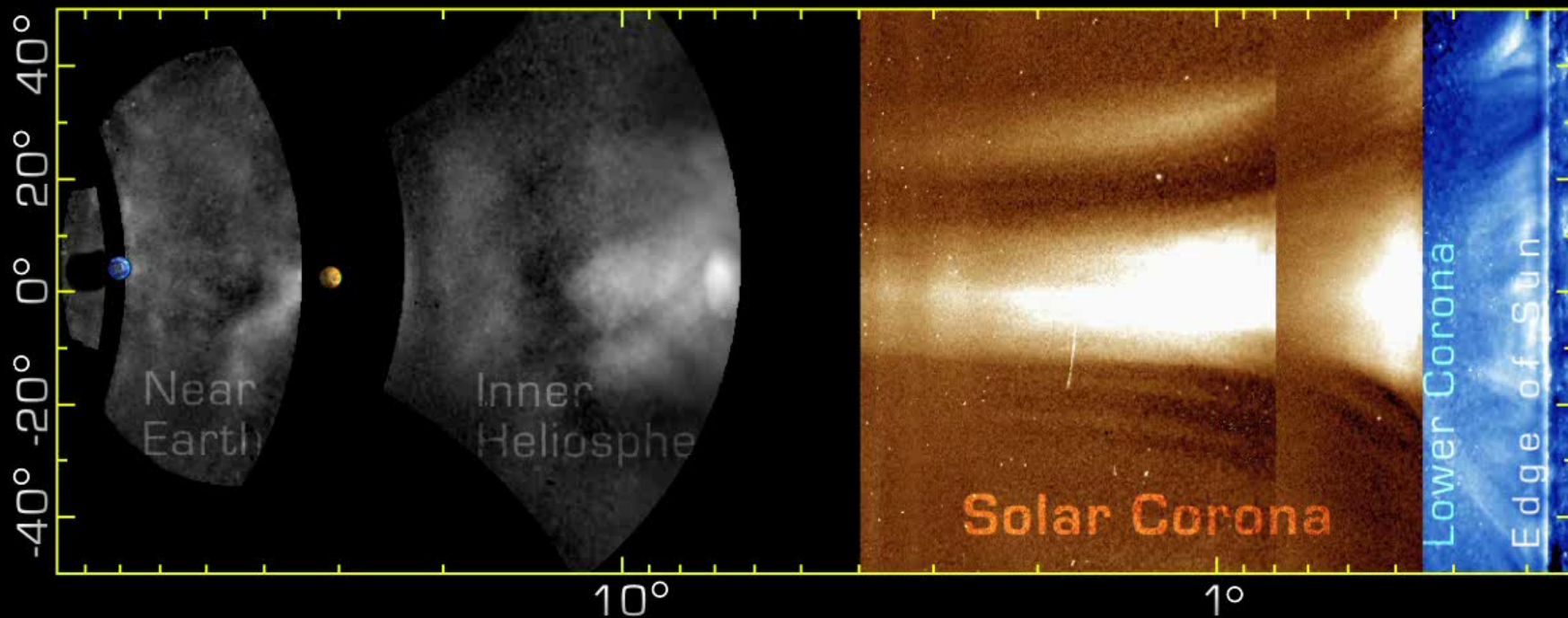

2012-01-23 00:05

Najrýchlejšia CME: 2 930 km s^{-1}

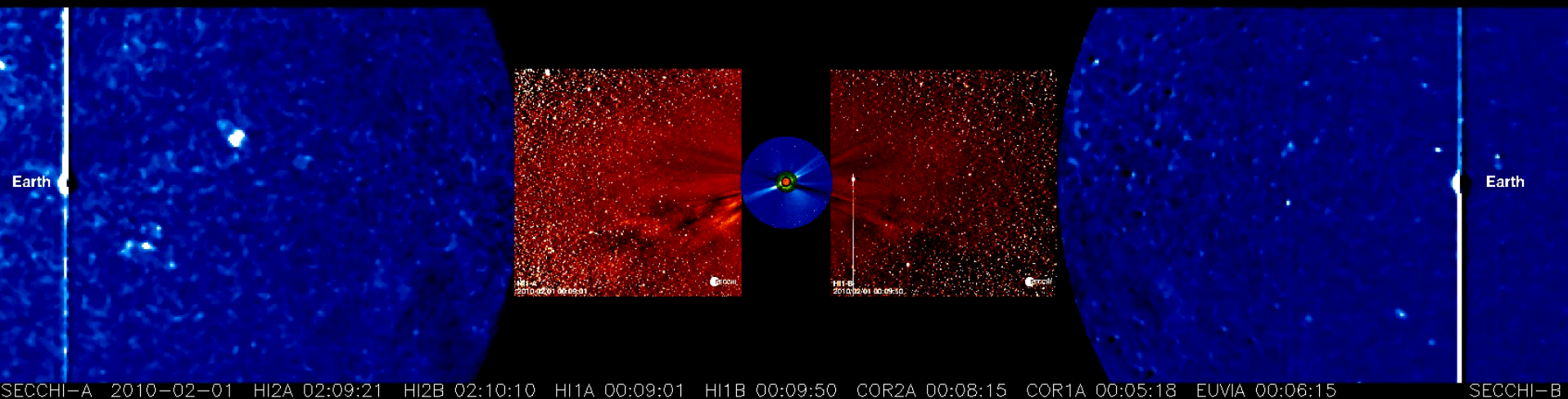
Slnečná búrka v heliosfére 11.12. 2008

STEREO-A:12/11/08 12:47:00 AM

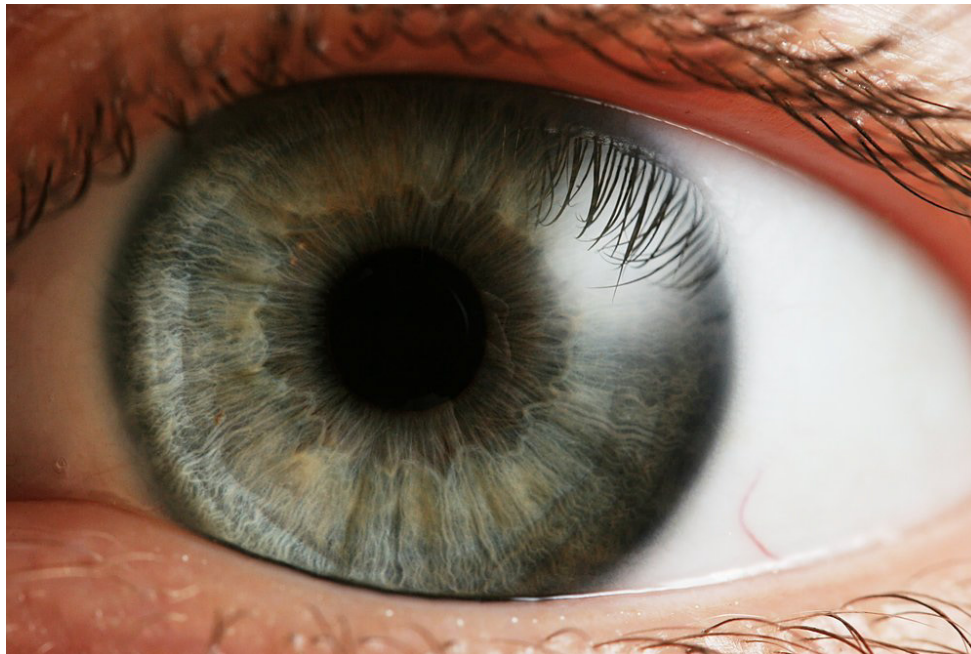

Kozmické počasie v heliosfére

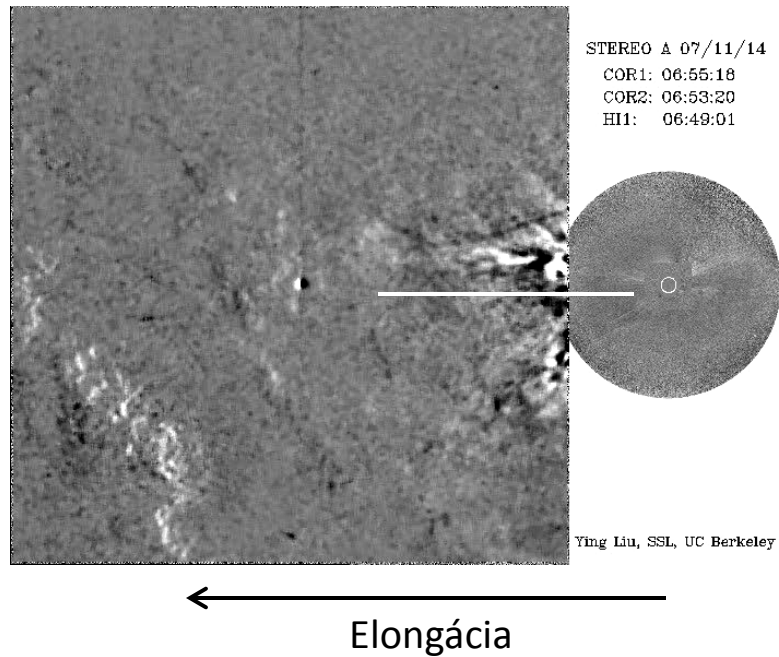

Solar Stormwatch – motivácia

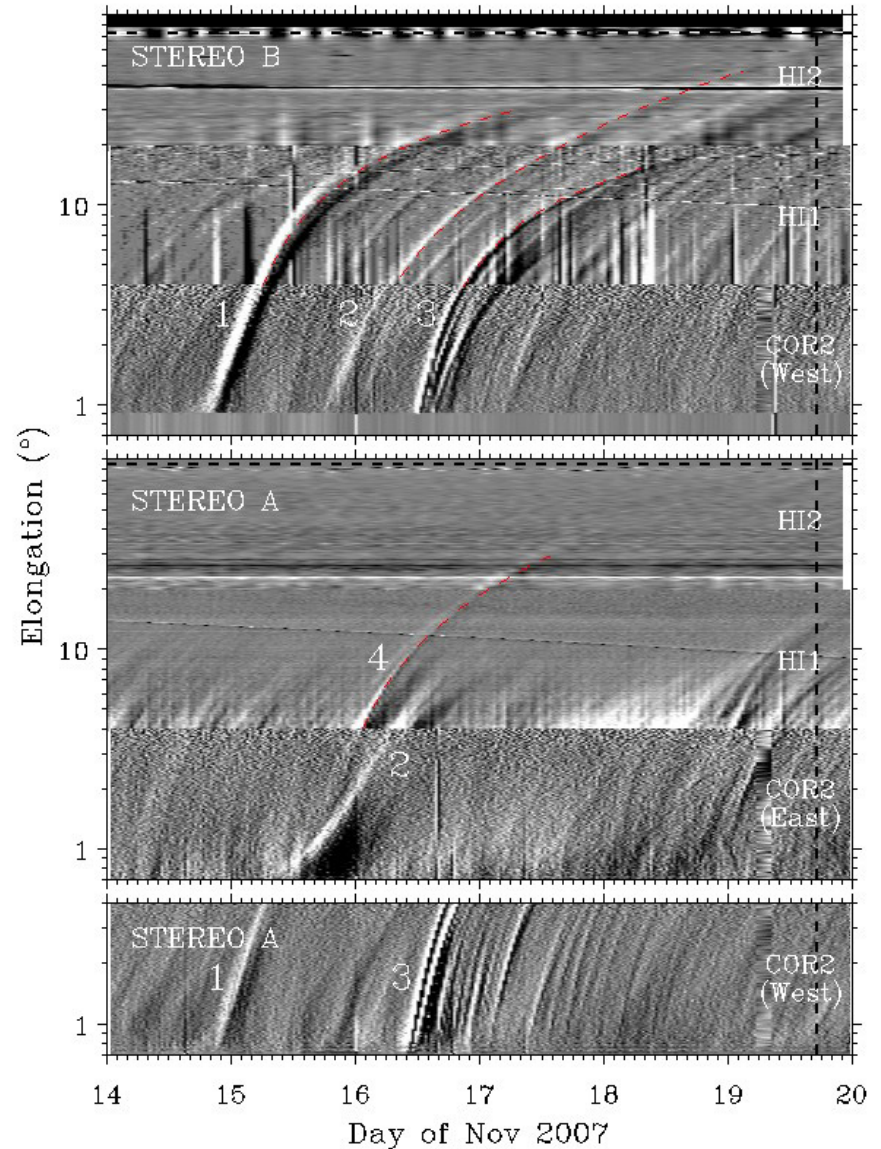
- fyzika Slnka: zahltenie dátami (dátové tsunami)
- STEREO: po dva a pol roku činnosti 100 000 obrázkov = 25 TB dat
- Solar Dynamic Observatory (AIA + HMI + EVE): 1,6 TB za deň (200 DVD)
584 TB za rok (73 000 DVD)
- oko a vedomie sú ďaleko lepšie prispôsobené na rozoznávanie štruktúr (pattern recognition)
- oko je najlepšii kompjuter
- mnohonásobné meranie získané viacerými ľuďmi je omnoho cennejšie ako subjektívny názor jedného človeka

Solar Stormwatch – motivácia

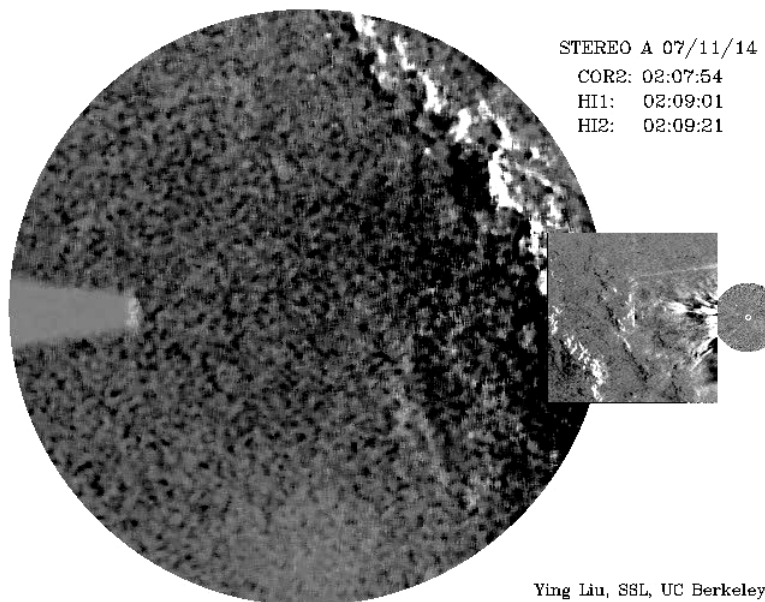
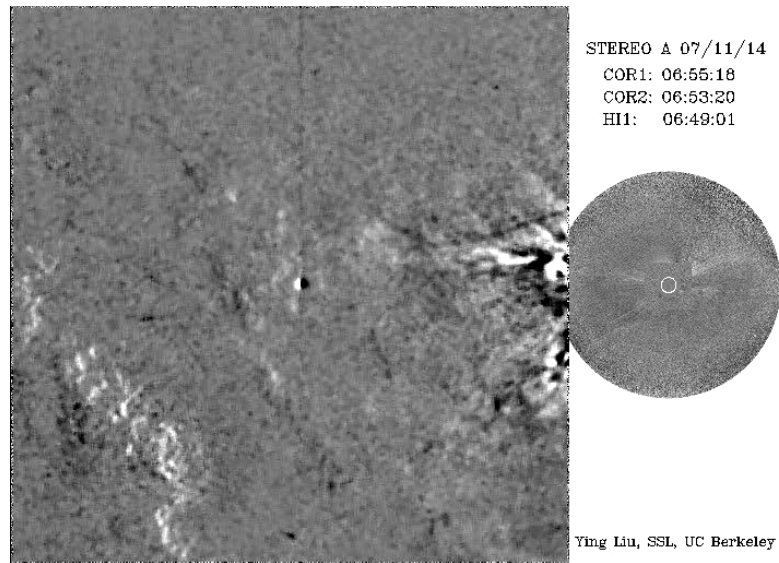

J map (J plot)

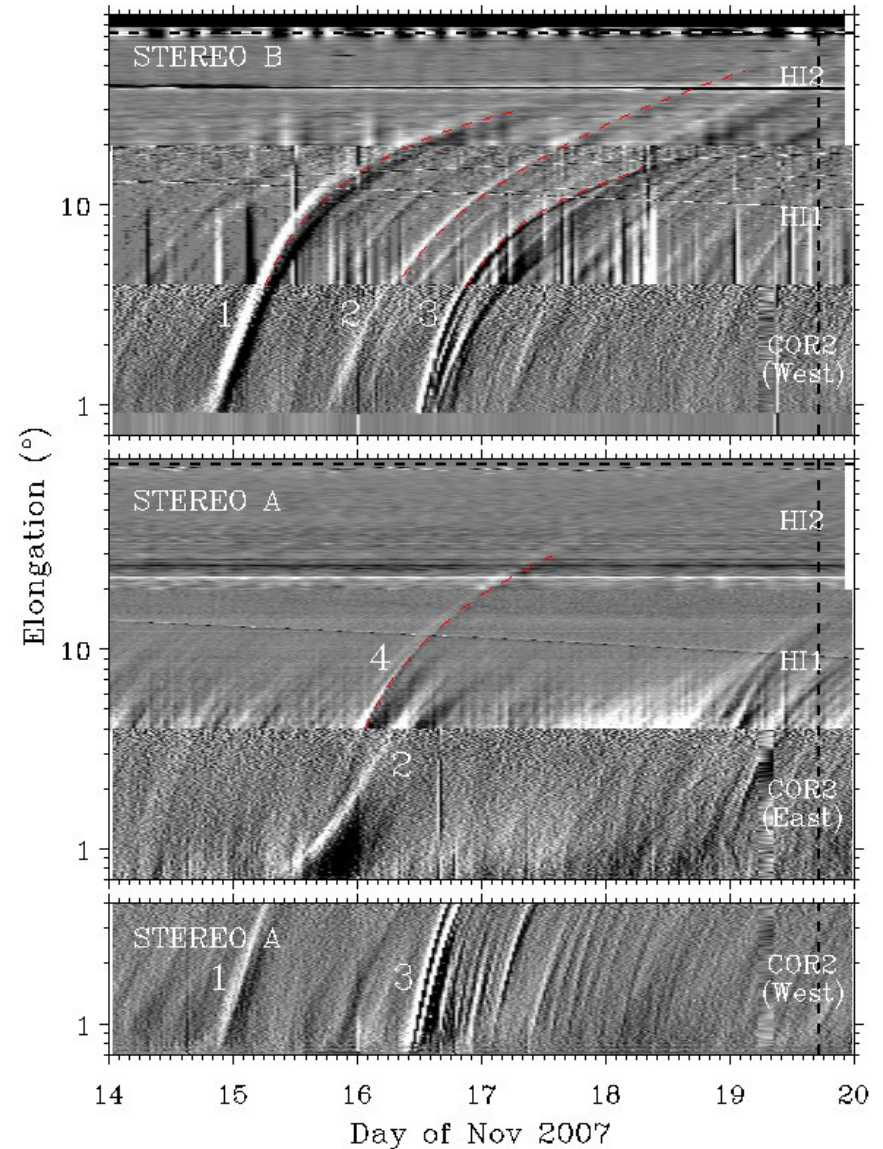

Solar Stormwatch – motivácia

J map (J plot)

Solar Stormwatch

<http://www.solarstormwatch.com/>

THE ROYAL OBSERVATORY GREENWICH PRESENTS

SOLAR STORMWATCH

HOME

WHY SCIENTISTS NEED YOU
MISSION BRIEFING
SPOT & TRACK STORMS
TALK ABOUT IT

Solar scientists need you!

Help them spot explosions on the Sun and track them across space to Earth. Your work will give astronauts an early warning if dangerous solar radiation is headed their way. And you could make a new scientific discovery.

GET STARTED

Log in

Photo: NASA SDO

TALK ABOUT IT

Share your discoveries on the forum and Flickr, check out the space weather forecast on Twitter, and read our blog for all the latest news and challenges.

Solar Stormwatch blog

Calling All Stormwatchers : BBC 2 documentary needs your help!

'Here Comes The Sun' is special one-off documentary for BBC 2 investigating the nature of the Sun during this period of heightened solar activity - t...

[READ MORE](#)

See your data analysis like never before!

Attention Stormwatchers! Remember all that data analysis you've been doing for us? All those storms you've tracked in both archive and real time data ...

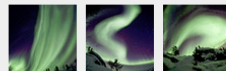
[READ MORE](#)

Space weather forecast

Twitter is currently unavailable

[SOLAR STORMWATCH FORUM](#)

Latest Flickr photos

by davebrosha by davebrosha by davebrosha

[SEE MORE PHOTOS](#)

primitive sabotage technology from the comforts of his pseudo-cave! And... it is actually usefull!

Achievements

New recruit

Spot trained

For teachers

If you're a teacher, we've got all you need to include Solar Stormwatch in your lessons at Key stages 3 and 4.

[TEACHERS' RESOURCES](#)

Čo punúka Solar Stormwatch

http://www.solarstormwatch.com/mission_briefing

SCREENCASTS: HOW TO SPOT SOLAR STORMS

HOW TO...
**SPOT A
SOLAR STORM**
(1) 3:58

★ ADD CLIP TO FAVOURITES

HOW TO...
**PLAY
WHAT'S
THAT?** 3:54

★ ADD CLIP TO FAVOURITES

HOW TO...
**LOOK AT
REAL-TIME
DATA** 2:57

★ ADD CLIP TO FAVOURITES

HOW TO...
**PLAY
TRACE IT** 3:56

★ ADD CLIP TO FAVOURITES

HOW TO...
**PLAY
INCOMING —
TRACE IT** 4:23

★ ADD CLIP TO FAVOURITES

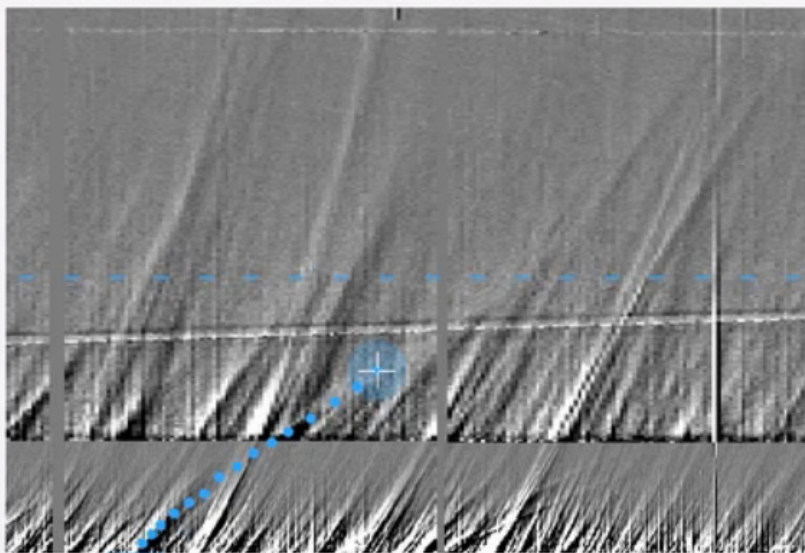
HOW TO...
**PLAY
TRACK IT
BACK** 8:31

★ ADD CLIP TO FAVOURITES

Log in

TRACE IT

J-MAP FROM HELIOSPHERIC IMAGERS 1 AND 2

★ ADD CLIP TO FAVOURITES

MARKS

15/20

MARK

DELETE

SIZE

SHOW/HIDE

RESET

so ident
that trac

▪ The line
from the
slightly t

▪ If there's
estimate
place a
visible a

▪ Many of
have a s
see one
NOTHIN

▪ Watch z

More screencasts

HOW TO...
**SPOT A
SOLAR STORM**
(1) 3:58

★ ADD CLIP TO FAVOURITES

HOW TO...
**PLAY
WHAT'S
THAT?** 3:54

★ ADD CLIP TO FAVOURITES

HOW TO...
**LOOK AT
REAL-TIME
DATA** 2:57

★ ADD CLIP TO FAVOURITES

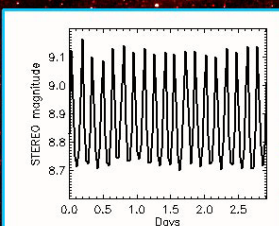
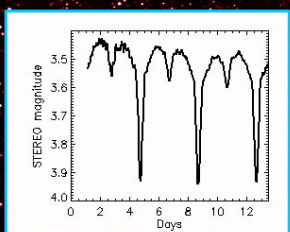
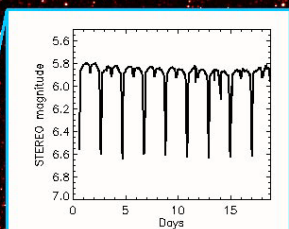
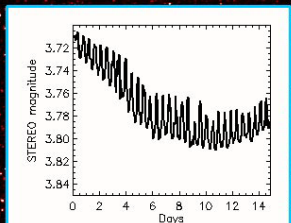
HOW TO...
**PLAY
TRACE IT** 3:56

★ ADD CLIP TO FAVOURITES

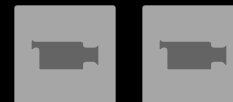
A to nie je všetko

STEREO_A HI1

- STEREO premenné hviezdy
- STEREO kométy
- STEREO asteroidy

Bonus

2007-05-05 00:10

Archív STEREO dát je otvorený.